

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
NILLO JÄÄSKINEN
της 25ης Ιουνίου 2013¹

Υπόθεση C-131/12

**Google Spain SL
Google Inc.
κατά
Agencia Española de Protección de Datos (AEPD)
Mario Costeja González**

[αίτηση του Audiencia Nacional (Ισπανία) για την έκδοση προδικαστικής απόφασης]

«Παγκόσμιος ιστός — Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα — Μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο — Οδηγία 95/46 για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα — Ερμηνεία των άρθρων 2, στοιχεία β' και δ', 4, παράγραφος 1, στοιχεία α' και γ', 12, στοιχείο β', και 14, στοιχείο α' — Εδαφικό πεδίο εφαρμογής — Έννοια του όρου “εγκατάσταση στο έδαφος κράτους μέλους” — Καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής — Έννοια του όρου “επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα” — Έννοια του όρου “υπεύθυνος της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα” — Δικαίωμα στη διαγραφή και στο κλείδωμα δεδομένων — “Δικαίωμα στη λήθη” — Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Άρθρα 7, 8, 11 και 16»

I – Εισαγωγή

1. Το 1890, στο θεμελιώδες σημασίας άρθρο τους στη *Harvard Law Review* με τίτλο «The Right to Privacy» (Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή)², ο Samuel D. Warren και ο Louis D. Brandeis σημειώνουν επικριτικά ότι «οι πρόσφατες εφευρέσεις και μέθοδοι εργασίας», όπως οι «φωτογραφίες και οι εφημερίδες, έχουν εισβάλει στο άβατο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής». Στο ίδιο άρθρο αναφέρονταν στο «επόμενο βήμα που πρέπει να γίνει για την προστασία του ατόμου».

2. Σήμερα, η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής έχει διαρκώς αυξανόμενη σημασία. Κάθε υλικός φορέας, όπως για παράδειγμα κείμενα ή οπτικοακουστικό υλικό, που περιλαμβάνει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να καταστεί άμεσα και διαρκώς προσβάσιμος σε ψηφιακή μορφή σε παγκόσμια κλίμακα. Το διαδίκτυο έχει φέρει επαναστατικές αλλαγές στη ζωή μας, αίροντας τα τεχνικά και θεσμικά εμπόδια στη διάδοση και λήψη των πληροφοριών και έχει δημιουργήσει μια πλατφόρμα για την παροχή πλήθους υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας. Οι υπηρεσίες αυτές ωφελούν τους καταναλωτές, τις επιχειρήσεις και, γενικότερα, την κοινωνία. Από την εξέλιξη αυτή έχουν προκύψει καινοφανείς καταστάσεις οι οποίες επιβάλλουν τη στάθμιση μεταξύ των διαφόρων θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως της ελευθερίας της έκφρασης, της ελευθερίας της ενημέρωσης και πληροφόρησης και της επιχειρηματικής ελευθερίας, αφενός, και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής των ατόμων, αφετέρου.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — *Harvard Law Review* τόμος IV, τεύχος 5, 15 Δεκεμβρίου 1890.

3. Στο πλαίσιο του διαδικτύου, διακρίνονται τρεις περιπτώσεις οι οποίες αφορούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Η πρώτη είναι η δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ιστοσελίδα στο διαδίκτυο³ (source web page, στο εξής: ιστοσελίδα προέλευσης)⁴. Η δεύτερη περίπτωση είναι αυτή κατά την οποία μια μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο (internet search engine) εμφανίζει αποτελέσματα της αναζήτησης τα οποία κατευθύνουν τον χρήστη του διαδικτύου στην ιστοσελίδα προέλευσης. Η τρίτη περίπτωση, η οποία γίνεται λιγότερο αντιληπτή, είναι αυτή κατά την οποία ο χρήστης του διαδικτύου πραγματοποιεί αναζήτηση χρησιμοποιώντας μια μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο και, στο πλαίσιο αυτό, ορισμένα από τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του, όπως η διεύθυνση IP από την οποία γίνεται η αναζήτηση, μεταφέρονται αυτομάτως στον πάροχο της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο⁵.

4. Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, το Δικαστήριο, στην υπόθεση Lindqvist, έχει κρίνει ότι στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται η οδηγία 95/46/EK⁶ (στο εξής: οδηγία για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή οδηγία 95/46). Στην υπό κρίση υπόθεση δεν έχει τεθεί ζήτημα ως προς την τρίτη περίπτωση ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη διοικητικές διαδικασίες που έχουν κινηθεί από εθνικές αρχές προστασίας δεδομένων για να διευκρινιστεί το ζήτημα κατά πόσον οι κανόνες δικαίου της Ένωσης για την προστασία των δεδομένων έχουν εφαρμογή σε σχέση με τους χρήστες των μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο⁷.

5. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά τη δεύτερη περίπτωση. Έχει υποβληθεί από το Audiencia Nacional (ισπανικό ανώτερο δικαστήριο) στο πλαίσιο της εκδίκασης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Google Spain, SL και Google, Inc (στο εξής, ατομικά ή από κοινού: Google) και, αφετέρου, της Agencia Española de Protección de Datos (ισπανικής αρχής προστασίας δεδομένων, στο εξής: AEPD) και του Mario Costeja González (στο εξής: υποκείμενο των δεδομένων). Αντικείμενο της διαφοράς είναι η εφαρμογή της οδηγίας 95/46 επί της μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο που διαχειρίζεται η Google ως πάροχος υπηρεσιών. Στη διαδικασία ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου δεν αμφισβητείται ότι ορισμένα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν το υποκείμενο των δεδομένων δημοσιεύθηκαν κατά το έτος 1998 από ισπανική εφημερίδα σε δύο φύλλα της τα οποία αναδημοσιεύθηκαν αργότερα στη διαθέσιμη μέσω διαδικτύου ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας. Το

3 — Στην πραγματικότητα το «διαδίκτυο» περιλαμβάνει δύο κύριες υπηρεσίες, ήτοι τον παγκόσμιο ιστό (World Wide Web) και τις υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (email services). Ενώ το διαδίκτυο, ως δίκτυο διασυνδεδεμένων υπολογιστών, υπήρχε από μακρόν υπό διάφορες μορφές, αρχής γενομένης με το Arpanet (Ηνωμένες Πολιτείες), το ελεύθερα προσβάσιμο ανοικτό δίκτυο με τις διευθύνσεις «www» και με τη δομή κοινού κωδικού εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Προφανώς, ο ιστορικά ορθός όρος θα ήταν παγκόσμιος ιστός. Ωστόσο, δεδομένης της τρέχουσας χρήσης και της επιλογής των όρων στη νομολογία του Δικαστηρίου, στο εξής υπό τον όρο «διαδίκτυο» θα νοείται κατά κύριο λόγο το σχετικό με τον παγκόσμιο ιστό τμήμα του δικτύου.

4 — Η τοποθεσία των ιστοσελίδων αναγνωρίζεται μέσω της ατομικής διεύθυνσης URL (Uniform Resource Locator), σύστημα που δημιουργήθηκε το 1994. Η πρόσβαση σε οποιαδήποτε ιστοσελίδα είναι δυνατή με την πληκτρολόγηση της οικείας διεύθυνσης URL στον εξυπηρετητή, απευθείας ή με τη βοήθεια του ονόματος τομέα (domain name). Η ιστοσελίδα πρέπει να είναι κωδικοποιημένη σε μια γλώσσα σήμανσης. Η γλώσσα σήμανσης υπερκειμένου (HyperText Markup Language ή HTML) είναι η βασική γλώσσα σήμανσης για τη δημιουργία ιστοσελίδων και άλλου πληροφοριακού υλικού που μπορεί να εμφανίζεται μέσω του εξυπηρετητή.

5 — Το εύρος των τριών περιπτώσεων εμφανίζεται από τα ακόλουθα (μολοντί δεν υπάρχουν ακριβή ποσοτικά στοιχεία). Πρώτον, έχει γίνει η εκτίμηση ότι ενδέχεται να υπάρχουν πάνω από 600 εκατομμύρια ιστότοποι στο διαδίκτυο. Στους ιστοτόπους αυτούς φαίνεται να υπάρχουν πάνω από 40 δισεκατομμύρια ιστοσελίδες. Δεύτερον, όσον αφορά τις μηχανές αναζήτησης, ο αριθμός τους είναι πολύ πιο περιορισμένος: φαίνεται να υπάρχουν λιγότερες από 100 σοβαρές μηχανές αναζήτησης, ενώ επί του παρόντος η Google προφανώς κατέχει τεράστιο μερίδιο σε πολλές αγορές. Έχει λεχθεί ότι η επιτυχία της μηχανής αναζήτησης της Google οφείλεται στα πολύ ισχυρά προγράμματα ανίχνευσης (web crawlers), στα αποτελεσματικά συστήματα ευρετηρίασης και στην τεχνολογία που καθιστά δυνατή την ταξινόμηση των αποτελεσμάτων με βάση τα κριτήρια συνάφειας του χρήστη (συμπεριλαμβανόμενου του κατοχυρωμένου με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας αλγόριθμου PageRank), βλ. López-Tarruella, A., «Introduction: Google Pushing the Boundaries of law», στο *Google και the Law. Empirical Approaches to Legal Aspects of Knowledge-Economy Business Models*, Ed. López-Tarruella, A., T.M.C: Asser Press, Χάγη, 2012, σ. 1-8, σ. 2. Τρίτον, πάνω από τα τρία τέταρτα του πληθυσμού της Ευρώπης χρησιμοποιούν το διαδίκτυο και, στο μέτρο που χρησιμοποιούν τις μηχανές αναζήτησης, τα προσωπικά τους δεδομένα ως χρηστών των μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο μπορούν να συλλέγονται και να υπόκεινται σε επεξεργασία από τη χρησιμοποιούμενη μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο.

6 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (EE L 281, σ. 31).

7 — Βλ., γενικά, ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σχετικά με τα ζητήματα προστασίας δεδομένων στο πλαίσιο μηχανών αναζήτησης (WP 148). Η πολιτική της Google για τη διαχείριση ζητημάτων ιδιωτικής ζωής, όσον αφορά τους χρήστες της δικής της μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, ελέγχεται από τις αρχές προστασίας δεδομένων των κρατών μελών. Οι σχετικές ενέργειες συντονίζονται από τη γαλλική αρχή προστασίας δεδομένων (CNIL). Για τις πρόσφατες εξελίξεις, βλ. έγγραφο της ομάδας εργασίας του άρθρου 29, της 16ης Οκτωβρίου 2012, προς την Google, διαθέσιμο στον ιστότοπο που μνημονεύεται στην υποσημείωση 22 κατωτέρω.

υποκείμενο των δεδομένων υποστηρίζει τώρα ότι τα σχετικά στοιχεία δεν πρέπει πλέον να περιλαμβάνονται στα αποτελέσματα αναζήτησης που εμφανίζονται στη μηχανή αναζήτησης της Google, όταν γίνεται αναζήτηση του ονόματος και των επωνύμων του εν λόγω υποκειμένου των δεδομένων.

6. Τα προδικαστικά ερωτήματα που έχουν υποβληθεί στο Δικαστήριο εμπίπτουν σε τρεις κατηγορίες⁸. Η πρώτη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων αφορά το *εδαφικό πεδίο εφαρμογής* των κανόνων δικαίου της Ένωσης για την προστασία των δεδομένων. Η δεύτερη ομάδα αφορά τα ζητήματα σχετικά με την έννομη θέση των παρόχων υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο⁹ υπό το πρίσμα της οδηγίας, και ειδικά σε σχέση με το *καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής* της. Τέλος, το τρίτο προδικαστικό ερώτημα αφορά το αποκαλούμενο «δικαίωμα στη λήθη» και το ζήτημα κατά πόσον τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν τη δυνατότητα να απαιτούν να πάψει να είναι εφικτή η πρόσβαση, μέσω της μηχανής αναζήτησης, σε όλα ή ορισμένα από τα αποτελέσματα αναζήτησης που τα αφορούν. Όλα τα ανωτέρω ερωτήματα, τα οποία εγείρουν επίσης κρίσιμα ζητήματα ως προς την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, άγονται για πρώτη φορά ενώπιον του Δικαστηρίου.

7. Προφανώς αυτή είναι η πρώτη υπόθεση στην οποία το Δικαστήριο καλείται να ερμηνεύσει την οδηγία σε σχέση με τις μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο· ζήτημα το οποίο είναι, ως φαίνεται, θεμελιώδους σημασίας για τις εθνικές αρχές προστασίας δεδομένων και για τα δικαστήρια των κρατών μελών. Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι εκκρεμούν πολλές παρόμοιες υποθέσεις ενώπιόν του.

8. Η σημαντικότερη απόφαση που έχει εκδώσει μέχρι σήμερα το Δικαστήριο όσον αφορά τα ζητήματα προστασίας δεδομένων στο διαδίκτυο είναι η απόφαση Lindqvist¹⁰. Ωστόσο, η εν λόγω υπόθεση δεν αφορούσε τις μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο. Εξάλλου, σε διάφορες άλλες υποθέσεις έχει γίνει ερμηνεία της οδηγίας. Από τις υποθέσεις αυτές ιδιαίτερη σημασία έχουν οι υποθέσεις Österreichischer Rundfunk¹¹, Satakunnan Markkinapörssi και Satamedia¹², καθώς και Volker und Markus Schecke και Eifert¹³. Ο ρόλος των μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο σε σχέση με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τη διεθνή δικαιοδοσία και αρμοδιότητα των δικαστηρίων έχει επίσης εξεταστεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Google France και Google, Portakabin, L'Oréal κ.λπ., Interflora και Interflora British Unit και, τέλος, Wintersteiger¹⁴.

9. Μετά την έκδοση της οδηγίας, περιλήφθηκε διάταξη για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο άρθρο 16 ΣΛΕΕ και στο άρθρο 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Επιπλέον, το 2012 η Επιτροπή κατάρτισε πρόταση γενικού κανονισμού για την προστασία δεδομένων¹⁵, με σκοπό την αντικατάσταση της οδηγίας. Η υπό κρίση διαφορά θα πρέπει πάντως να εξεταστεί με βάση το ισχύον δίκαιο.

8 — Σημείο 19 κατωτέρω.

9 — Στο εξής ως «μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο» νοείται ο συνδυασμός λογισμικού και εξοπλισμού που καθιστά δυνατή την αναζήτηση κειμένου και οπτικοακουστικού υλικού στο διαδίκτυο. Στις προτάσεις αυτές δεν πρόκειται να εξεταστούν οι μηχανές αναζήτησης που λειτουργούν στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου διαδικτυακού τομέα (ή ιστοτόπου) όπως του <http://curia.europa.eu>. Ως «πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο» νοείται ο οικονομικός φορέας που παρέχει πρόσβαση σε μηχανή αναζήτησης. Στην υπό κρίση υπόθεση, η Google Inc. προφανώς είναι ο πάροχος υπηρεσίας για την πρόσβαση στη μηχανή αναζήτησης Google και για πολλές άλλες πρόσθετες λειτουργίες, όπως το maps.google.com και το news.google.com.

10 — Απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-101/01 (Συλλογή 2003, σ. I-12971).

11 — Απόφαση της 20ής Μαΐου 2003, C-465/00, C-138/01 και C-139/01 (Συλλογή 2003, σ. I-4989).

12 — Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, C-73/07 (Συλλογή 2008, σ. I-9831).

13 — Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010, C-92/09 και C-93/09 (Συλλογή 2010, σ. I-11063).

14 — Απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010, C-236/08 έως C-238/08, Google France και Google (Συλλογή 2010, σ. I-2417)· της 8ης Ιουλίου 2010, C-558/08, Portakabin (Συλλογή 2010, σ. I-6963)· της 12ης Ιουλίου 2011, C-324/09, L'Oréal κ.λπ. (που δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στη Συλλογή)· της 22ας Σεπτεμβρίου 2011, C-323/09, Interflora και Interflora British Unit, και της 19ης Απριλίου 2012, C-523/10, Wintersteiger.

15 — Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός κανονισμός για την προστασία δεδομένων). COM(2012) 11 τελικό, της 25ης Ιανουαρίου 2012.

10. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης επηρεάζεται από το γεγονός ότι το 1990, όταν καταρτίστηκε η πρόταση οδηγίας της Επιτροπής, δεν υπήρχε διαδίκτυο υπό την τρέχουσα έννοια του παγκόσμιου ιστού, ούτε υπήρχαν μηχανές αναζήτησης. Όταν εκδόθηκε η οδηγία το 1995, το διαδίκτυο είχε μετά βίας αρχίσει να διαδίδεται και τότε άρχιζαν να εμφανίζονται οι πρώτες υποτυπώδεις μηχανές αναζήτησης, κανένας όμως δεν μπορούσε να προβλέψει πόσο βαθιές τομές θα έφερνε στον κόσμο. Σήμερα, σχεδόν όλοι όσοι διαθέτουν έξυπνο τηλέφωνο ή υπολογιστή θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως συμμετέχοντες σε δραστηριότητες στο διαδίκτυο επί των οποίων θα μπορούσε ενδεχομένως να εφαρμόζεται η οδηγία.

II – Το νομικό πλαίσιο

A – Η οδηγία για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

11. Το άρθρο 1 της οδηγίας 95/46 επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να εξασφαλίζουν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των φυσικών προσώπων, και ιδίως της ιδιωτικής τους ζωής, έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας.

12. Το άρθρο 2 ορίζει, μεταξύ άλλων, τις έννοιες «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» και «υποκείμενο των δεδομένων», «επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», «υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» και «τρίτος».

13. Κατά το άρθρο 3, η οδηγία έχει εφαρμογή στην αυτοματοποιημένη, εν όλω ή εν μέρει, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, στη μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία.

14. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, κάθε κράτος μέλος εφαρμόζει τις εθνικές διατάξεις που θεσπίζει δυνάμει της εν λόγω οδηγίας σε κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον ο υπεύθυνος είναι εγκατεστημένος στο έδαφος του κράτους αυτού ή, εφόσον αυτός δεν είναι εγκατεστημένος στην Ένωση, αν χρησιμοποιεί μέσα ευρισκόμενα στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους προς τον σκοπό της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

15. Το άρθρο 12 της οδηγίας 95/46 παρέχει στα υποκείμενα των δεδομένων «δικαίωμα πρόσβασης» σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας από τον υπεύθυνο, ενώ το άρθρο 14 παρέχει σε ορισμένες περιπτώσεις «δικαίωμα αντίταξης» στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

16. Το άρθρο 29 της οδηγίας 95/46 προβλέπει τη σύσταση ανεξάρτητης συμβουλευτικής ομάδας εργασίας συγκροτούμενης, μεταξύ άλλων, από τις αρχές προστασίας δεδομένων των κρατών μελών (στο εξής: ομάδα εργασίας του άρθρου 29).

B – Το εθνικό δίκαιο

17. Η οδηγία 95/46 έχει μεταφερθεί στην ισπανική έννομη τάξη με τον οργανικό νόμο 15/1999 για την προστασία δεδομένων¹⁶.

16 — BOE αριθ. 298, 14 Δεκεμβρίου 1999, σ. 43088.

III – Το ιστορικό της διαφοράς και τα προδικαστικά ερωτήματα

18. Στις αρχές του 1998, μία εφημερίδα ευρείας κυκλοφορίας στην Ισπανία δημοσίευσε στην έντυπη έκδοση δύο ανακοινώσεις για πλειστηριασμούς ακινήτων κατόπιν κατάσχεσης που επιβλήθηκε λόγω κοινωνικοασφαλιστικών οφειλών. Το υποκείμενο των δεδομένων αναφερόταν ως κύριος των ακινήτων. Η εφημερίδα αυτή κυκλοφόρησε αργότερα από τον εκδότη της και σε ηλεκτρονική μορφή με online πρόσβαση.

19. Τον Νοέμβριο 2009 το υποκείμενο των δεδομένων επικοινωνήσε με τον εκδότη της εφημερίδας ισχυριζόμενο ότι, όταν εισαγόταν το όνομα και τα επώνυμά του στη μηχανή αναζήτησης της Google, εμφανιζόταν παραπομπή στην ιστοσελίδα της εφημερίδας που περιλάμβανε τις προαναφερθείσες ανακοινώσεις πλειστηριασμών ακινήτων. Υποστήριξε ότι η διαδικασία της κατάσχεσης λόγω των κοινωνικοασφαλιστικών του οφειλών είχε ολοκληρωθεί και διευθετηθεί από μακρού και ότι δεν δημιουργούσε πλέον κανένα ζήτημα. Ο εκδότης απάντησε ότι δεν ενδείκνυται η διαγραφή των δεδομένων του, διότι η δημοσίευσή τους είχε πραγματοποιηθεί βάσει εντολής του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.

20. Τον Φεβρουάριο 2010 το υποκείμενο των δεδομένων αποτάθηκε στην Google Spain και ζήτησε να μην εμφανίζονται στο εξής μεταξύ των αποτελεσμάτων αναζήτησης οι σύνδεσμοι προς την εφημερίδα όταν εισάγεται το όνομα και τα επώνυμά του στη μηχανή αναζήτησης της Google. Η Google Spain διαβίβασε το αίτημα αυτό στην Google Inc., η οποία εδρεύει την Καλιφόρνια των Ηνωμένων Πολιτειών, θεωρώντας ότι αυτή ήταν η εταιρία που παρείχε την υπηρεσία αναζήτησης στο διαδίκτυο.

21. Κατόπιν αυτού, το υποκείμενο των δεδομένων υπέβαλε καταγγελία ενώπιον της AEPD ζητώντας να υποχρεωθεί ο εκδότης να αποσύρει ή να τροποποιήσει το δημοσίευμα, ώστε να μην εμφανίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούσαν, ή να χρησιμοποιήσει τα εργαλεία που προσφέρουν οι μηχανές αναζήτησης προκειμένου να προστατευθούν τα ως άνω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Ζήτησε επίσης να υποχρεωθεί η Google Spain ή η Google να διαγράψει ή να αποκρύψει τα δεδομένα του ώστε να μην περιλαμβάνονται στο εξής στα αποτελέσματα αναζήτησης και να μην παραπέμπουν στους συνδέσμους της εφημερίδας.

22. Με απόφαση της 30ής Ιουλίου 2010, ο διευθυντής της AEPD δέχθηκε μεν την καταγγελία του υποκειμένου των δεδομένων κατά των Google Spain και Google Inc., καλώντας τις να λάβουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να αποσυρθούν τα δεδομένα από τα ευρετήριά τους και να μην είναι πλέον εφικτή η πρόσβαση σε αυτά, πλην όμως απέρριψε την καταγγελία κατά του εκδότη. Η αιτιολογία της απόρριψης ήταν ότι η δημοσίευση των δεδομένων στον Τύπο έγινε σύμφωνα με τον νόμο. Οι Google Inc. και Google Spain προσέφυγαν στο αιτούν δικαστήριο με αίτημα την ακύρωση της απόφασης της AEPD.

23. Το εθνικό δικαστήριο ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1. Όσον αφορά την εδαφική εφαρμογή της οδηγίας [95/46] και, κατά συνέπεια, της ισπανικής νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα:

1.1. Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας [95/46] την έννοια ότι υφίσταται “εγκατάσταση” οσάκις συντρέχει μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

— όταν η επιχείρηση που παρέχει τη μηχανή αναζήτησης προβαίνει στην ίδρυση γραφείου ή στη σύσταση θυγατρικής εντός κράτους μέλους με σκοπό την προώθηση και πώληση του διαφημιστικού χώρου της μηχανής αναζήτησης, η οποία κατευθύνει τη δραστηριότητά της στους κατοίκους του κράτους αυτού,

ή

— όταν η μητρική εταιρία ορίζει θυγατρική της, εγκατεστημένη στο εν λόγω κράτος μέλος, ως εκπρόσωπό της και υπεύθυνη της επεξεργασίας δύο συγκεκριμένων συστημάτων αρχείων σχετικών με τα δεδομένα των πελατών που συνήψαν συμβάσεις παροχής διαφημιστικών υπηρεσιών με την εν λόγω εταιρία,

ή

— όταν το γραφείο ή η θυγατρική που είναι εγκατεστημένη σε κράτος μέλος διαβιβάζει στη μητρική εταιρία, που είναι εγκατεστημένη εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις αιτήσεις που της απευθύνουν τόσο οι ενδιαφερόμενοι όσο και οι αρμόδιες αρχές σχετικά με την τήρηση του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων, ακόμα και όταν η συνεργασία αυτή πραγματοποιείται εκουσίως;

1.2. Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας [95/46] την έννοια ότι υφίσταται “προσφυγή σε μέσα [...] ευρισκόμενα στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους”

όταν η μηχανή αναζήτησης χρησιμοποιεί προγράμματα ανίχνευσης (web crawlers ή web robots) για να εντοπίσει και να ευρετηριάσει τις πληροφορίες που περιέχονται σε ιστοσελίδες που αναρτώνται από εξυπηρετητές του εν λόγω κράτους μέλους

ή

όταν χρησιμοποιεί όνομα τομέα ενός κράτους μέλους και κατευθύνει τις αναζητήσεις και τα αποτελέσματα αναλόγως της γλώσσας του κράτους μέλους αυτού;

1.3. Μπορεί να συνιστά προσφυγή σε μέσα, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας [95/46], η εκ μέρους των μηχανών αναζήτησης του διαδικτύου προσωρινή αποθήκευση των ευρετηριαζόμενων πληροφοριών; Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο ερώτημα αυτό, μπορεί να θεωρηθεί ότι ο συνδεδεμένος αυτός παράγοντας συντρέχει όταν η επιχείρηση αρνείται να αποκαλύψει τον χώρο όπου αποθηκεύει τα ευρετήρια αυτά επικαλούμενη λόγους σχετικούς με τον ανταγωνισμό;

1.4. Ανεξαρτήτως της απάντησης που θα δοθεί στα προηγούμενα ερωτήματα και ειδικά στην περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν συντρέχουν οι συνδεδετικοί παράγοντες του άρθρου 4 της οδηγίας,

Πρέπει να εφαρμοστεί η οδηγία [95/46] για την προστασία δεδομένων, υπό το πρίσμα του άρθρου 8 του [Χάρτη], στο κράτος μέλος όπου βρίσκεται το κέντρο βάρους της σύγκρουσης και όπου είναι δυνατή η αποτελεσματικότερη προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

2. Όσον αφορά τη δραστηριότητα των μηχανών αναζήτησης ως φορέων παροχής περιεχομένων σε σχέση με την οδηγία 95/46/EK για την προστασία δεδομένων:

2.1. Όσον αφορά τη δραστηριότητα της μηχανής αναζήτησης του διαδικτύου της επιχείρησης Google ως φορέα παροχής περιεχομένων, δραστηριότητα η οποία συνίσταται στον εντοπισμό των πληροφοριών που αναρτούν στο διαδίκτυο τρίτοι, στην αυτόματη ευρετηρίασή τους, στην προσωρινή τους αποθήκευση και, τελικώς, στην παροχή της δυνατότητας στους χρήστες του διαδικτύου να αποκτούν πρόσβαση σε αυτές με ορισμένη σειρά προτίμησης, και εφόσον οι πληροφορίες αυτές περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τρίτων προσώπων,

έχει η δραστηριότητα αυτή την έννοια της “επεξεργασίας δεδομένων [...]” κατά το άρθρο 2, στοιχείο β', της οδηγίας [95/46];

- 2.2. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο προηγούμενο ερώτημα και πάντοτε σε σχέση με δραστηριότητα όπως η ανωτέρω περιγραφείσα: Πρέπει να ερμηνευθεί το άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 95/46 υπό την έννοια ότι η επιχείρηση που διαχειρίζεται τη μηχανή αναζήτησης Google είναι ο "υπεύθυνος της επεξεργασίας" των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνονται στις ιστοσελίδες που ευρετηριάζει;
- 2.3. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο προηγούμενο ερώτημα: Μπορεί η εθνική αρχή ελέγχου δεδομένων (εν προκειμένω, η [AEPD]), η οποία μεριμνά για την προάσπιση των δικαιωμάτων του άρθρου 12, στοιχείο β', και του άρθρου 14, στοιχείο α', της οδηγίας [95/46] να προσφεύγει απευθείας στη μηχανή αναζήτησης της επιχείρησης Google προκειμένου να ζητήσει τη διαγραφή από τα ευρετήριά της πληροφορίας δημοσιευθείσας από τρίτους, χωρίς να απευθυνθεί προηγουμένως ή ταυτοχρόνως στον κάτοχο της ιστοσελίδας στην οποία αναρτήθηκε η επίμαχη πληροφορία;
- 2.4. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο τελευταίο αυτό ερώτημα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι μηχανές αναζήτησης, κατ' εξαίρεση, δεν υποχρεούνται να προστατεύουν τα δικαιώματα αυτά όταν η πληροφορία που περιέχει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δημοσιεύθηκε νόμιμα από τρίτους και διατηρείται στην ιστοσελίδα όπου αρχικώς αναρτήθηκε;
3. Όσον αφορά το περιεχόμενο του δικαιώματος διαγραφής και/ή αντίταξης σε σχέση με το "δικαίωμα στη λήθη" υποβάλλεται το εξής ερώτημα:
- 3.1. Έχει η οδηγία [95/46] την έννοια ότι τα δικαιώματα διαγραφής και κλειδώματος του άρθρου 12, στοιχείο β', και το δικαίωμα αντίταξης του άρθρου 14, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας σημαίνουν, μεταξύ άλλων, ότι ο ενδιαφερόμενος μπορεί να απευθυνθεί στις μηχανές αναζήτησης προκειμένου να παρεμποδίσει την ευρετηρίαση των πληροφοριών που αφορούν το πρόσωπό του και οι οποίες αναρτώνται σε ιστοσελίδες από τρίτους, επικαλούμενος την επιθυμία του να μην είναι προσβάσιμες στους χρήστες του διαδικτύου οι πληροφορίες αυτές οσάκις εκτιμά ότι μπορεί να του προκαλέσουν βλάβη ή επιδιώκει να λησμονηθούν, έστω και αν έχουν δημοσιευτεί νόμιμα από τρίτους;»
24. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν η Google, η Ισπανική, η Ελληνική, η Ιταλική, η Αυστριακή και η Πολωνική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Με την εξαίρεση της Πολωνικής Κυβέρνησης, όλοι οι ανωτέρω, όπως και ο εκπρόσωπος του υποκειμένου των δεδομένων, παρέστησαν και αγόρευσαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 26ης Φεβρουαρίου 2013.

IV – Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

A – Εισαγωγικά σχόλια

25. Το κεντρικό ζήτημα στην υπό κρίση υπόθεση είναι πώς πρέπει να ερμηνεύεται ο ρόλος των παρόχων υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο υπό το πρίσμα των υφιστάμενων νομοθετημάτων της Ένωσης σχετικά με την προστασία δεδομένων, και ειδικότερα της οδηγίας 95/46. Ως εκ τούτου, η ανάλυση θα ήταν προτιμότερο να ξεκινήσει με ορισμένες παρατηρήσεις ως προς την εξέλιξη της προστασίας δεδομένων, του διαδικτύου και των μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο.

26. Κατά τον χρόνο των διαβουλεύσεων και της έκδοσής της το 1995¹⁷, η οδηγία είχε ευρύ καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής. Ο λόγος για αυτό ήταν η ανάγκη προσαρμογής στις τεχνολογικές εξελίξεις που κατέστησαν δυνατή την αποκεντρωμένη επεξεργασία δεδομένων από υπεύθυνους επεξεργασίας σε σύγκριση με τα συστήματα αποθήκευσης που βασιζόνταν στις παραδοσιακές κεντρικές τράπεζες δεδομένων, επεξεργασία η οποία κάλυπτε επίσης νέες μορφές δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όπως εικόνες και τεχνικές επεξεργασίας όπως η ελεύθερη αναζήτηση κειμένου¹⁸.

27. Το 1995 η γενικευμένη πρόσβαση στο διαδίκτυο αποτελούσε νέο φαινόμενο. Σήμερα, σχεδόν δύο δεκαετίες αργότερα, το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο που είναι διαθέσιμο online διαρκώς διογκώνεται. Το περιεχόμενο αυτό είναι εύκολα προσβάσιμο και διαθέσιμο και μπορεί να διαδίδεται με μέσα κοινωνικής δικτύωσης καθώς και να τηλεφορτώνεται σε διάφορες συσκευές, όπως ταμπλέτες, έξυπνα τηλέφωνα και φορητούς υπολογιστές. Ωστόσο, είναι σαφές ότι ο κοινοτικός νομοθέτης δεν είχε προβλέψει ότι το διαδίκτυο θα εξελισσόταν σε μία ολοκληρωμένη κιβωτό πληροφοριών καθολικά προσβάσιμων και αναζητήσιμων.

28. Στο επίκεντρο της υπό κρίση αίτησης προδικαστικής απόφασης βρίσκεται το γεγονός ότι το διαδίκτυο μεγιστοποιεί και διευκολύνει με πρωτοφανή τρόπο τη διάδοση της πληροφορίας¹⁹. Όπως η εφεύρεση της τυπογραφίας τον 15ο αιώνα κατέστησε δυνατή την αναπαραγωγή απεριόριστου αριθμού αντιτύπων τα οποία παλαιότερα χρειαζόταν να αντιγράφονται με το χέρι, έτσι και η ανάρτηση υλικού στο διαδίκτυο επιτρέπει τη μαζική πρόσβαση σε πληροφορίες οι οποίες προηγουμένως μπορούσαν ενδεχομένως να εντοπιστούν μόνο μετά από κοπιώδη επιτόπια έρευνα σε περιορισμένους χώρους. Η καθολική πρόσβαση στην πληροφορία εντός του διαδικτύου είναι δυνατή οπουδήποτε, με εξαίρεση τις χώρες των οποίων οι αρχές έχουν περιορίσει, με διάφορα τεχνικά μέσα (όπως ηλεκτρονικά τείχη προστασίας), την πρόσβαση στο διαδίκτυο ή στις οποίες η πρόσβαση στις τηλεπικοινωνίες είναι ελεγχόμενη ή υποτυπώδης.

29. Λόγω των εξελίξεων αυτών, το εν δυνάμει πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 95/46 έχει διευρυνθεί ραγδαία στον σύγχρονο κόσμο. Ας φανταστούμε έναν καθηγητή ευρωπαϊκού δικαίου, ο οποίος έχει τηλεφορτώσει στον φορητό υπολογιστή του τη βασική νομολογία του Δικαστηρίου από τον ιστότοπο του Δικαστηρίου. Κατά την έννοια της οδηγίας 95/46, ο καθηγητής αυτός θα μπορούσε να θεωρηθεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προερχόμενων από τρίτο. Ο καθηγητής έχει στην κατοχή του αρχεία που περιλαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία έχουν αποτελέσει αντικείμενο αυτόματης επεξεργασίας ώστε να είναι αναζητήσιμα και να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο δραστηριοτήτων που δεν έχουν αμιγώς προσωπικό ή οικιακό χαρακτήρα. Πράγματι, όποιος διαβάσει σήμερα μια εφημερίδα με ηλεκτρονική ταμπλέτα ή συνδεδεμένος μέσω έξυπνου τηλεφώνου με μέσα κοινωνικής δικτύωσης προφανώς εμπλέκεται στην αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και θα μπορούσε ενδεχομένως να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 95/46 στον βαθμό που η εν λόγω δραστηριότητα λαμβάνει χώρα εκτός αμιγώς ιδιωτικού πλαισίου²⁰. Επιπροσθέτως, βάσει της ευρείας ερμηνείας που έδωσε το Δικαστήριο στο θεμελιώδες δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι κάθε ανθρώπινη επικοινωνία με ηλεκτρονικά μέσα πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα του δικαιώματος αυτού.

17 — Κατά την αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας, «οι αρχές περί προστασίας των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του ατόμου, και ιδίως της ιδιωτικής ζωής, που περιέχονται στην παρούσα οδηγία, διευκρινίζουν και επεκτείνουν τις αρχές που περιλαμβάνονται στη σύμβαση της 28ης Ιανουαρίου 1991 του Συμβουλίου της Ευρώπης περί προστασίας των προσώπων έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

18 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2010 σχετικά με την έννοια των όρων «υπεύθυνος της επεξεργασίας» και «εκτελών την επεξεργασία» (WP 169), σ. 3-4.

19 — Βλ. π.χ. απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011, C-509/09 και C-161/10, eDate Advertising και Martinez (που δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 45).

20 — Οι εφημερίδες περιλαμβάνουν κατά κανόνα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως ονόματα φυσικών προσώπων. Τα εν λόγω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υπόκεινται σε επεξεργασία όταν η πρόσβαση σε αυτά γίνεται με αυτοματοποιημένα μέσα. Ο τύπος αυτός επεξεργασίας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 95/46 εκτός αν έχει πραγματοποιηθεί από φυσικό πρόσωπο στο πλαίσιο αμιγώς προσωπικών ή οικιακών δραστηριοτήτων. Βλ. άρθρο 2, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 95/46. Επιπλέον, η ανάγνωση εγγράφων ή η εμφάνιση εικόνων που περιλαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα επίσης ισοδυναμεί με επεξεργασία. Βλ. Dammann, U. και Simitis, S., *EG-Datenschutzrichtlinie*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1997, σ. 110.

30. Στην υπό κρίση περίπτωση, ο ευρύς ορισμός των εννοιών «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα», «επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» και «υπεύθυνος επεξεργασίας» ενδέχεται να καλύπτει έναν πρωτοφανώς μεγάλο αριθμό νέων πραγματικών καταστάσεων οφειλόμενων στην τεχνολογική εξέλιξη. Ο λόγος για αυτό είναι ότι πολλοί, αν όχι οι περισσότεροι, ιστότοποι και τα αρχεία που είναι προσβάσιμα μέσω αυτών περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως ονόματα εν ζωή φυσικών προσώπων. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο, κατά την ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 95/46, οφείλει να εφαρμόζει τον «κανόνα της λογικής» ή, με διαφορετική ορολογία, την αρχή της αναλογικότητας, ώστε να αποφεύγονται ανορθολογικές και ανεπιεικείς έννομες συνέπειες. Το Δικαστήριο εφάρμοσε τη μετριοπαθή αυτή προσέγγιση στην υπόθεση Lindqvist, στην οποία απέρριψε την ερμηνεία που θα μπορούσε να οδηγήσει στην υπερβολική διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 25 της οδηγίας 95/46, το οποίο αφορά τη διαβίβαση προς τρίτη χώρα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσω του διαδικτύου²¹.

31. Επομένως, στην υπό κρίση υπόθεση, επιβάλλεται η ορθή, εύλογη και σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας στάθμιση μεταξύ της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, της συνεκτικής ερμηνείας των σκοπών της κοινωνίας της πληροφορίας και, τέλος, των θεμιτών συμφερόντων των οικονομικών φορέων και των χρηστών του διαδικτύου εν ευρεία εννοία. Μολονότι η οδηγία 95/46 δεν έχει τροποποιηθεί μετά την έκδοσή της το 1995, η εφαρμογή της σε καινοφανείς καταστάσεις είναι αναπόφευκτη. Πρόκειται για ένα πολύπλοκο πεδίο στο οποίο συναντώνται το δίκαιο και οι νέες τεχνολογίες. Στο πλαίσιο αυτό, οι γνώμες που έχει εκδώσει η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 παρέχουν σημαντική ερμηνευτική βοήθεια²².

B – Οι μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο και η προστασία δεδομένων

32. Κατά την εξέταση του νομικού καθεστώτος των μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο σε σχέση με τους κανόνες προστασίας δεδομένων, πρέπει να παρατηρηθούν τα κατωτέρω²³.

33. Πρώτον, μια μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο, στη βασική της μορφή, δεν δημιουργεί καταρχήν νέο, πρωτογενές περιεχόμενο. Στην απλούστερη μορφή της, απλώς επισημαίνει πού μπορεί να αναζητηθεί ήδη υφιστάμενο περιεχόμενο το οποίο έχουν διαθέσει τρίτοι στο διαδίκτυο, παρέχοντας έναν υπερσύνδεσμο προς τον ιστότοπο που περιέχει τους αναζητούμενους όρους.

34. Δεύτερον, τα αποτελέσματα αναζήτησης που εμφανίζει η μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν προέρχονται από στιγμιαία αναζήτηση σε ολόκληρο τον παγκόσμιο ιστό, αλλά συλλέγονται από περιεχόμενο που έχει προηγουμένως αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας από τη μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο. Αυτό σημαίνει ότι η μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο έχει ανακτήσει περιεχόμενο από υφιστάμενους ιστοτόπους και έχει αντιγράψει, αναλύσει και ευρετηριάσει το περιεχόμενο αυτό στις δικές της συσκευές. Εφόσον οι ιστοσελίδες προέλευσης περιλαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τότε και το εν λόγω περιεχόμενο περιλαμβάνει τέτοια δεδομένα.

35. Τρίτον, προκειμένου τα αποτελέσματα αναζήτησης να μπορούν να χρησιμοποιηθούν εύκολα από τους χρήστες, οι μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο συχνά εμφανίζουν πρόσθετο περιεχόμενο παράλληλα με τον σύνδεσμο προς τον αυθεντικό ιστότοπο. Το περιεχόμενο αυτό μπορεί να συνίσταται σε αποσπάσματα κειμένων, οπτικοακουστικό περιεχόμενο ή ακόμη στιγμιότυπα (snapshots) από τις ιστοσελίδες προέλευσης. Η προεπισκόπηση αυτή μπορεί να ανακτάται, τουλάχιστον εν μέρει, μέσω των συσκευών του παρόχου της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, και όχι άμεσα από τον αυθεντικό ιστότοπο. Ο πάροχος της υπηρεσίας είναι δηλαδή ο πραγματικός κάτοχος των εμφανιζόμενων με τον τρόπο αυτό πληροφοριών.

21 — Προπαρατεθείσα απόφαση Lindqvist, σκέψεις 67 έως 70, όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 25 της οδηγίας 95/46.

22 — Οι γνώμες αυτές είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/justice/data-protection/index_en.htm.

23 — Δεδομένου ότι οι μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο αναπτύσσονται διαρκώς, ο σκοπός των παρατηρήσεων που ακολουθούν είναι απλώς η συνοπτική παρουσίαση των κρίσεων για την υπό κρίση υπόθεση χαρακτηριστικών γνωρισμάτων τους.

Γ – Το νομικό καθεστώς των μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο

36. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αποδώσει μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας. Στο πλαίσιο αυτό, έχει μεταξύ άλλων εξεταστεί ο ρόλος όσων ασκούν δραστηριότητες ενδιάμεσου στην κοινωνία της πληροφορίας. Οι ενδιάμεσοι αυτοί φορείς ενεργούν ως συνδυαστικοί κρίκοι μεταξύ των παρόχων του περιεχομένου και των χρηστών του διαδικτύου. Ο ειδικός ρόλος των ενδιάμεσων έχει αναγνωριστεί, για παράδειγμα, από την οδηγία 95/46 (αιτιολογική σκέψη 47), από την οδηγία 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο²⁴ (άρθρο 21, παράγραφος 2, και αιτιολογική σκέψη 18) και από τη γνώμη 1/2008 της ομάδας εργασίας του άρθρου 29. Ο ρόλος των παρόχων υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο έχει αξιολογηθεί ως ιδιαίτερος κρίσιμος για την κοινωνία της πληροφορίας και η ευθύνη τους για το προερχόμενο από τρίτους περιεχόμενο, το οποίο αυτοί μεταφέρουν και/ή αποθηκεύουν, έχει περιοριστεί ώστε να διευκολύνονται οι θεμιτές δραστηριότητες των εν λόγω παρόχων.

37. Ο ρόλος και το νομικό καθεστώς των παρόχων υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν έχει ρυθμιστεί ρητώς από τη νομοθεσία της Ένωσης. Δεδομένου ότι τέτοια «μέσα εντοπισμού πληροφοριών» αποτελούν «υπηρεσία που παρέχεται εξ αποστάσεως με ηλεκτρονικά μέσα και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών», τα μέσα αυτά μπορούν να χαρακτηριστούν ως υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, η οποία συνίσταται στη διάθεση εργαλείων που καθιστούν δυνατή την αναζήτηση, την πρόσβαση και την ανάκτηση δεδομένων. Εντούτοις, όσοι πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, όπως η Google, δεν παρέχουν την υπηρεσία αυτή έναντι ανταλλάγματος καταβαλλόμενου από τους χρήστες του διαδικτύου, προφανώς δεν εμπίπτουν, με αυτή τους την ιδιότητα, στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο²⁵.

38. Παρά ταύτα, είναι ανάγκη να εξεταστεί η θέση των ως άνω παρόχων σε σχέση με τις νομικές αρχές που διαπνέουν τους περιορισμούς της ευθύνης των παρόχων υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο. Με άλλα λόγια, είναι ανάγκη να εξεταστεί σε ποιο βαθμό οι δραστηριότητες παρόχου υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο ομοιάζει, από την άποψη των σχετικών με την ευθύνη αρχών, με αυτές του παρόχου των υπηρεσιών που απαριθμούνται στην οδηγία 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο (διαβίβαση, απλή αποθήκευση σε κρυφή μνήμη, φιλοξενία) ή υπηρεσίας μεταβίβασης κατά την έννοια της αιτιολογικής σκέψης 47 της οδηγίας 95/46, και σε ποιο βαθμό ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο ενεργεί ως πάροχος περιεχομένου με δική του ευθύνη.

Δ – Ο ρόλος και η ευθύνη του εκδότη της ιστοσελίδας προέλευσης

39. Το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση Lindqvist, ότι «η εργασία που συνίσταται στην αναγραφή, σε ιστοσελίδα του διαδικτύου, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί [επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα]»²⁶. Επιπλέον, «η αναγραφή στοιχείων σε ιστοσελίδα του διαδικτύου προϋποθέτει, σύμφωνα με τις εφαρμοζόμενες σήμερα τεχνικές και μηχανογραφικές διαδικασίες, την εκτέλεση μιας εργασίας τοποθέτησεως της σελίδας αυτής σε ένα διακομιστή του διαδικτύου (server), καθώς και τις αναγκαίες εργασίες για να μπορούν να έχουν πρόσβαση στη σελίδα αυτή τα πρόσωπα που συνδέονται με το διαδίκτυο. Οι εργασίες αυτές πραγματοποιούνται, τουλάχιστον εν μέρει, κατά τρόπο αυτοματοποιημένο». Το Δικαστήριο συνήγαγε ότι «η εργασία που

24 — Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο) (ΕΕ L 178, σ. 1).

25 — Βλ. αιτιολογική σκέψη 18 και άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 98/34/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1998, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (ΕΕ L 204, σ. 37), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 1998 (ΕΕ L 217, σ. 18).

26 — Προπαρατεθείσα απόφαση Lindqvist, σκέψεις 25 έως 27.

συνίσταται στην αναφορά, επί ιστοσελίδας του διαδικτύου, σε διάφορα πρόσωπα και στον προσδιορισμό τους είτε με το όνομά τους είτε με άλλα μέσα [...] συνιστά “αυτοματοποιημένη, εν όλω ή εν μέρει, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα” , κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46».

40. Από τις ανωτέρω διαπιστώσεις στην απόφαση Lindqvist έπεται ότι ο εκδότης ιστοσελίδας προέλευσης η οποία περιέχει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είναι ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια της οδηγίας 95/46. Με την ιδιότητα αυτή, ο εκδότης δεσμεύεται από το σύνολο των υποχρεώσεων που επιβάλλει η οδηγία 95/46 στους υπευθύνους επεξεργασίας.

41. Οι ιστοσελίδες προέλευσης τηρούνται σε διακομιστές φιλοξενίας συνδεδεμένους με το διαδίκτυο. Ο εκδότης ιστοσελίδων προέλευσης μπορεί να κάνει χρήση «κωδικών αποκλεισμού» (exclusion codes)²⁷ για τη λειτουργία των μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο. Οι κωδικές αποκλεισμού επιτρέπουν στις μηχανές αναζήτησης να μην ευρετηριάζουν ή να μην αποθηκεύουν ορισμένες ιστοσελίδες προέλευσης ή να μην τις εμφανίζουν μεταξύ των αποτελεσμάτων αναζήτησης²⁸. Η χρήση τέτοιων κωδικών είναι δηλωτική της βούλησης του εκδότη να μην είναι εφικτή τόσο η ανάκτηση ορισμένων πληροφοριών που περιλαμβάνονται στην ιστοσελίδα προέλευσης όσο και η διάδοσή τους στο διαδίκτυο μέσω μηχανών αναζήτησης.

42. Επομένως, από τεχνική άποψη, ο εκδότης έχει τη δυνατότητα να περιλάβει στις ιστοσελίδες του κωδικές αποκλεισμού που περιορίζουν την ευρετηρίαση και την αποθήκευση της σελίδας, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σε ακραίες περιπτώσεις, ο εκδότης μπορεί να αποσύρει τη σελίδα από τον διακομιστή φιλοξενίας, να την αναδημοσιεύσει χωρίς τα επίμαχα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και να απαιτήσει την ενημέρωση της σελίδας στην κρυφή μνήμη των μηχανών αναζήτησης.

43. Κατά συνέπεια, όποιος δημοσιεύει περιεχόμενο σε ιστοσελίδα προέλευσης υπέχει, υπό την ιδιότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας, ευθύνη για τυχόν υφιστάμενα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν δημοσιευτεί στη σελίδα αυτή, και διαθέτει διάφορα μέσα για την τήρηση των συναφών υποχρεώσεων του. Ο τρόπος αυτός προσδιορισμού του φορέα που υπέχει ευθύνη εκ του νόμου ευθυγραμμίζεται με τις καθιερωμένες αρχές της ευθύνης του εκδότη στο πλαίσιο των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης²⁹.

44. Εντούτοις, η ευθύνη αυτή του εκδότη δεν παρέχει την εγγύηση ότι τα ζητήματα προστασίας των δεδομένων μπορούν να διευθετούνται οριστικώς μόνο εφόσον έχει προηγηθεί επικοινωνία με τους υπευθύνους επεξεργασίας των ιστοσελίδων προέλευσης. Όπως επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, δεν αποκλείεται τα ίδια δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα να έχουν δημοσιευτεί σε αναρίθμητες σελίδες, πράγμα το οποίο καθιστά δυσχερή ή και αδύνατο τον εντοπισμό και την επικοινωνία με τους αντίστοιχους εκδότες. Επιπλέον, ο εκδότης ενδέχεται να κατοικεί ή να διαμένει σε τρίτη χώρα, με

27 — Ένας από τους συνηθέστερους κωδικές αποκλεισμού (ή πρωτόκολλο αποκλεισμού ρομπότ) είναι ο «robots.txt». Βλ. <http://en.wikipedia.org/wiki/Robots.txt> ή <http://www.robotstxt.org/>.

28 — Εντούτοις, οι κωδικές αποκλεισμού δεν εμποδίζουν, από τεχνική άποψη, την ευρετηρίαση ή την εμφάνιση των εν λόγω ιστοσελίδων αλλά ο πάροχος της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης μπορεί να αποφασίσει να μην τις λάβει υπόψη. Οι μεγάλοι πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένης της Google, υποστηρίζουν ότι τηρούν τους κωδικές αυτούς εφόσον περιλαμβάνονται στην ιστοσελίδα προέλευσης. Βλ. ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 14.

29 — Βλ. απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Κ.Υ. κατά Φινλανδίας, προσφυγή αριθ. 2872/02, *Recueil des arrêts et des décisions* 2008, §§ 43 και 48, όπου το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρθηκε στην ύπαρξη θετικών υποχρεώσεων σύμφυτων με τον αποτελεσματικό σεβασμό της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής. Οι υποχρεώσεις αυτές μπορούν να συνίστανται στη λήψη μέτρων προς διασφάλιση του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής ακόμη και όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών. Στην προπαρατεθείσα υπόθεση Κ.Υ. κατά Φινλανδίας, το Δημόσιο υπείχε τη θετική υποχρέωση να διασφαλίσει την ύπαρξη αποτελεσματικής έννομης προστασίας έναντι του εκδότη.

συνέπεια οι σχετικές ιστοσελίδες να μην εμπίπτουν ενδεχομένως στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων δικαίου της Ένωσης για την προστασία των δεδομένων. Ενδέχεται επίσης να υφίστανται νομικά εμπόδια όπως αυτά που ανέκυψαν στην υπό κρίση υπόθεση, στην οποία η ανάρτηση της αυθεντικής δημοσίευσης στο διαδίκτυο κρίθηκε νόμιμη.

45. Στην πράξη, η δυνατότητα καθολικής πρόσβασης στην πληροφορία μέσω του διαδικτύου βασίζεται στις μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο, διότι η εύρεση των σχετικών πληροφοριών χωρίς τις μηχανές αυτές θα ήταν ιδιαίτερος περίπλοκη και δυσχερής και θα απέφερε περιορισμένα μόνο αποτελέσματα. Όπως ορθώς παρατηρεί το αιτούν δικαστήριο, πριν την εμφάνιση των μηχανών αυτών, η απόκτηση πληροφοριών σχετικών με ανακοινώσεις πλειστηριασμών της περιουσίας του υποκειμένου των δεδομένων θα απαιτούσε την επιτόπια μελέτη των αρχείων της εφημερίδας. Σήμερα όμως, η απόκτηση των σχετικών πληροφοριών μπορεί να γίνεται με την πληκτρολόγηση του ονοματεπωνύμου του υποκειμένου σε μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο, πράγμα το οποίο καθιστά τη διάδοση τέτοιων δεδομένων σαφώς αποτελεσματικότερη και συγχρόνως επαχθέστερη για το υποκείμενο των δεδομένων. Οι μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο, επιτρέποντας την αναζήτηση και τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μπορούν να χρησιμοποιούνται με σκοπό την ακριβή ταυτοποίηση των αναζητούμενων ατόμων. Ωστόσο, ο φόβος της ταυτοποίησης αυτής υπήρξε ακριβώς η βάση για την εξέλιξη της σύγχρονης νομοθεσίας για την προστασία δεδομένων³⁰.

46. Για τους λόγους αυτούς, είναι σημαντική η εξέταση της ευθύνης των παρόχων υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο σε σχέση με δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δημοσιευμένα σε ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων οι οποίες είναι προσβάσιμες μέσω των μηχανών αναζήτησης των εν λόγω παρόχων. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο καλείται εν προκειμένω να αποφανθεί επί της «δευτερογενούς ευθύνης» που υπέχει η προαναφερθείσα κατηγορία παρόχων υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, η οποία είναι ανάλογη με τη δευτερογενή ευθύνη την οποία έχει εξετάσει η νομολογία περί εμπορικών σημάτων και διαδικτυακών αγορών³¹.

E – Οι δραστηριότητες του παρόχου υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο

47. Ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο μπορεί να έχει δραστηριότητες διαφόρων ειδών. Από την άποψη της προστασίας των δεδομένων, η φύση και η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων αυτών μπορεί να είναι διαφορετική.

48. Ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο μπορεί να αποκτά αυτομάτως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των χρηστών του³², δηλαδή ατόμων που εισάγουν στη μηχανή αναζήτησης όρους αναζήτησης. Στα αυτομάτως μεταφερόμενα δεδομένα μπορεί να συγκαταλέγεται η διεύθυνση IP του χρήστη, οι προτιμήσεις του (γλώσσα κ.λπ.) και βεβαίως οι όροι αναζήτησης, οι οποίοι καθιστούν εύκολα δυνατή την αναγνώριση του χρήστη ιδίως όταν πρόκειται για την αποκαλούμενη «vanity search» (δηλαδή την περίπτωση κατά την οποία ο χρήστης αναζητεί το δικό του ονοματεπώνυμο στο διαδίκτυο). Επιπλέον, στις περιπτώσεις όσων έχουν λογαριασμό χρήστη και, επομένως, έχουν καταχωρίσει τα στοιχεία τους, τα αντίστοιχα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως οι διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και οι αριθμοί τηλεφώνου, σχεδόν πάντοτε καταλήγουν χωρίς εξαίρεση στα χέρια του παρόχου της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο.

30 — Εντούτοις, το διαδίκτυο δεν αποτελεί απλώς μια τεράστια τράπεζα δεδομένων την οποία έχει δημιουργήσει ο «μεγάλος αδελφός», αλλά τουναντίον ένα αποκεντρωμένο σύστημα πληροφοριών προερχόμενων από αναρίθμητες ανεξάρτητες πηγές, εντός του οποίου η πρόσβαση και η διάδοση της πληροφορίας βασίζεται σε υπηρεσίες ενδιάμεσων φορέων που ως τέτοιοι δεν έχουν καμία σχέση με τα δημοσιευόμενα περιεχόμενα.

31 — Βλ. συναφώς, τα σημεία 54 επ. των προτάσεών μου στην προπαρατεθείσα υπόθεση L'Oréal κ.λπ.

32 — Τούτο αφορά την τρίτη περίπτωση που αναφέρεται στο σημείο 3 ανωτέρω.

49. Τα έσοδα του παρόχου υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν προέρχονται από τους χρήστες που εισάγουν όρους αναζήτησης στη μηχανή αναζήτησης, αλλά από τους διαφημιστές οι οποίοι αγοράζουν όρους αναζήτησης ως λέξεις-κλειδιά προκειμένου η διαφημιστική τους καταχώριση να εμφανίζεται συγχρόνως με τα αποτελέσματα αναζήτησης που προκύπτουν από τη χρήση των εν λόγω λέξεων-κλειδιών³³. Είναι προφανές ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν τους διαφημιστές μπορούν επίσης να περιέρχονται στην κατοχή του παρόχου της υπηρεσίας.

50. Ωστόσο, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την Google μόνο υπό την ιδιότητα της ως παρόχου υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο σε σχέση με δεδομένα, συμπεριλαμβανομένων και δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία έχουν δημοσιευτεί εντός του διαδικτύου σε ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων και έχουν αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας και ευρετηρίασης από τη μηχανή αναζήτησης της Google. Επομένως, τα ζητήματα σχετικά με τους χρήστες και τους διαφημιστές, στις σχέσεις των οποίων με την Google η οδηγία 95/46 έχει αναμφίβολα εφαρμογή, δεν επηρεάζουν την εξέταση της δεύτερης ομάδας προδικαστικών ερωτημάτων. Ωστόσο, οι εν λόγω κατηγορίες πελατών έχουν ενδεχομένως σημασία όσον αφορά τα ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας και αρμοδιότητας που εγείρει η πρώτη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων.

V – Πρώτη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων όσον αφορά το εδαφικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 95/46

A – Εισαγωγή

51. Η πρώτη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4 της οδηγίας 95/46, σχετικά με τα κριτήρια καθορισμού του εδαφικού πεδίου εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη.

52. Το αιτούν δικαστήριο έχει διαιρέσει τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το εδαφικό πεδίο εφαρμογής της ισπανικής νομοθεσίας για την προστασία δεδομένων σε τέσσερα επιμέρους ερωτήματα. Το πρώτο επιμέρους ερώτημα αφορά την έννοια «εγκατάσταση» κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 και το δεύτερο τις περιπτώσεις στις οποίες έχουν χρησιμοποιηθεί «μέσα [...] ευρισκόμενα στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους» κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 95/46. Με το τρίτο επιμέρους ερώτημα ερωτάται αν μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρήση μέσων η προσωρινή αποθήκευση πληροφοριών τις οποίες έχουν ευρετηριάσει μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο ερώτημα αυτό, αν η παρουσία του συνδεδετικού αυτού παράγοντα μπορεί να τεκμαίρεται όταν η επιχείρηση αρνείται να αποκαλύψει την τοποθεσία στην οποία έχει αποθηκεύσει τα ευρετήρια αυτά. Με το τέταρτο επιμέρους ερώτημα ερωτάται αν, υπό το πρίσμα του άρθρου 8 του Χάρτη, η νομοθεσία μεταφοράς της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη πρέπει να εφαρμόζεται στο κράτος μέλος στο οποίο εντοπίζεται το κέντρο βάρους της διαφοράς, και στο οποίο είναι δυνατή η αποτελεσματικότερη προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

53. Θα εξετάσω πρώτα το τελευταίο επιμέρους ερώτημα, το οποίο υποβλήθηκε από το εθνικό δικαστήριο «ανεξαρτήτως της απάντησης που θα δοθεί στα προηγούμενα ερωτήματα και ειδικά στην περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν συντρέχουν οι συνδεδετικοί παράγοντες του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας [95/46]».

33 — Παραδείγματα συστημάτων διαφήμισης βάσει λέξεων-κλειδιών (Google's AdWords) παρέχουν η προπαρατεθείσα απόφαση Google France και Google, σκέψεις 22 και 23, η απόφαση της 25ης Μαρτίου 2010, C-278/08, BergSpechte (Συλλογή 2010, σ. I-2517, σκέψεις 5 έως 7), και οι προπαρατεθείσες αποφάσεις Portakabin, σκέψεις 8 έως 10, και Interflora και Interflora British Unit, σκέψεις 9 έως 13.

B – Το γεωγραφικό κέντρο βάρους της διαφοράς δεν αρκεί αυτό καθαυτό προκειμένου να καταστεί εφαρμοστέα η οδηγία 95/46.

54. Ο Χάρτης, κατά το άρθρο του 51, παράγραφος 2, δεν διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης πέραν των αρμοδιοτήτων της Ένωσης και δεν δημιουργεί νέες αρμοδιότητες ή νέα καθήκοντα για την Ένωση ούτε τροποποιεί τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα που καθορίζονται στις Συνθήκες³⁴. Η αρχή αυτή ισχύει και ως προς το άρθρο 8 του Χάρτη, το οποίο αφορά την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επομένως, η σύμφωνη με τον Χάρτη ερμηνεία της οδηγίας 95/46 δεν μπορεί να προσθέτει στα οριζόμενα στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46 νέα στοιχεία βάσει των οποίων θα μπορούσε να συναχθεί η κατά τόπο εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας για τη μεταφορά της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη. Βεβαίως, το άρθρο 8 του Χάρτη πρέπει να ληφθεί υπόψη για την ερμηνεία των εννοιών που περιλαμβάνονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46, πλην όμως τα συνδεδεμένα στοιχεία που έχει ορίσει ο νομοθέτης της Ένωσης δεν μπορούν να συμπληρωθούν με ένα εντελώς νέο κριτήριο στηριζόμενο στο προαναφερθέν θεμελιώδες δικαίωμα³⁵.

55. Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 ορθώς τόνισε ότι το εδαφικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 95/46 και της εθνικής νομοθεσίας για τη μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη είναι συνάρτηση είτε του τόπου της εγκατάστασης του υπευθύνου επεξεργασίας είτε του τόπου των χρησιμοποιούμενων μέσων ή εξοπλισμού, όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι εγκατεστημένος εκτός ΕΟΧ. Δεν ασκούν καθοριστική επιρροή συναφώς ούτε η ιθαγένεια ούτε ο τόπος κατοικίας των υποκειμένων των δεδομένων, ούτε και ο πραγματικός τόπος στον οποίο βρίσκονται συγκεντρωμένα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα³⁶.

56. Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 έχει προτείνει ότι, όσον αφορά τους υπευθύνους επεξεργασίας που δεν είναι εγκατεστημένοι στην Ένωση, η μελλοντική νομοθεσία θα πρέπει να λάβει υπόψη το κοινό-στόχο³⁷. Στην πρόταση της Επιτροπής για ένα γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων (2012)³⁸ η προσφορά αγαθών ή υπηρεσιών προς υποκείμενα δεδομένων που κατοικούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί παράμετρο που συνεπάγεται την εφαρμογή της νομοθεσίας της Ένωσης για την προστασία δεδομένων σε υπευθύνους επεξεργασίας τρίτων χωρών. Η προσέγγιση αυτή, η οποία συναρτά το εδαφικό πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας της Ένωσης προς το κοινό-στόχο, ευθυγραμμίζεται με τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την εφαρμογή επί περιπτώσεων που ενέχουν διασυνοριακό στοιχείο της οδηγίας 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο³⁹, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001⁴⁰ και της οδηγίας 2001/29⁴¹.

34 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2010, C-400/10 PPU, McB. (Συλλογή 2010, σ. I-8965, σκέψεις 51 και 59) της 15ης Νοεμβρίου 2011, C-256/11, Dereci κ.λπ. (Συλλογή 2011, σ. I-11315, σκέψεις 71 και 72) της 8ης Νοεμβρίου 2012, C-40/11, Iida (σκέψη 78), και της 26ης Φεβρουαρίου 2013, C-617/10, Åkerberg Fransson (σκέψη 23).

35 — Για παράδειγμα, στην προπαρατεθείσα απόφαση McB. το Δικαστήριο δεν δέχθηκε την προταθείσα βάσει του άρθρου 7 του Χάρτη ερμηνεία του όρου «δικαίωμα επιμέλειας» κατά το άρθρο 2, παράγραφος 9, κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000 (ΕΕ L 338, σ. 1), ερμηνεία η οποία θα είχε διευρύνει το νοηματικό περιεχόμενο του όρου. Βεβαίως, αν η νομοθετική διάταξη του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να ερμηνευθεί σε συμφωνία με τα κατοχυρωμένα στο δίκαιο της Ένωσης θεμελιώδη δικαιώματα, η διάταξη αυτή πρέπει να χαρακτηριστεί ανίσχυρη. Βλ. απόφαση της 1ης Μαρτίου 2011, C-236/09, Association belge des consommateurs Test-Achats κ.λπ. (Συλλογή 2011, σ. I-773, σκέψεις 30 έως 34).

36 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 8/2010 σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο (WP 179), σ. 8.

37 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 8/2010, σ. 24 και 31.

38 — Βλ. άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α', της πρότασης της Επιτροπής.

39 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση L'Oréal κ.λπ. και οδηγία 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

40 — Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ L 12, σ. 1), αποφάσεις της 7ης Δεκεμβρίου 2010, C-585/08 και C-144/09, Pammer και Hotel Alpenhof (Συλλογή 2010, σ. I-12527) και Wintersteiger (προπαρατεθείσα). Βλ. επίσης τις προτάσεις μου επί της εκκρεμούς υπόθεσης C-170/12, Peter Pinckney.

41 — Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ L 167, σ. 10), και απόφαση της 21ης Ιουνίου 2012, C-5/11, Donner.

57. Αντιθέτως, το κριτήριο του κοινού-στόχου, εφαρμοζόμενο στην υπό κρίση περίπτωση των Ισπανών χρηστών της μηχανής αναζήτησης της Google, οι οποίοι ενδέχεται να έχουν σχηματίσει αρνητική γνώμη για τη φήμη του υποκειμένου των δεδομένων λόγω της εμφάνισης των επίμαχων ανακοινώσεων, προφανώς δεν αποτελεί παράμετρο που συνεπάγεται την κατά τόπο εφαρμογή της οδηγίας και της εθνικής νομοθεσίας για τη μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη.

58. Επομένως, το εντοπιζόμενο στην Ισπανία κέντρο βάρους της διαφοράς δεν μπορεί να προστεθεί στα κριτήρια που ορίζει το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46, η οποία, κατά την άποψή μου, εναρμονίζει πλήρως το εδαφικό πεδίο εφαρμογής των νομοθεσιών των κρατών μελών για την προστασία των δεδομένων. Η διαπίστωση αυτή ισχύει ανεξαρτήτως του αν το εν λόγω κέντρο βάρους συνδέεται με την ιθαγένεια ή με την κατοικία του θιγόμενου υποκειμένου των δεδομένων, με τον εντοπισμό των επίμαχων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον ιστότοπο της εφημερίδας ή με το γεγονός ότι ο στόχος του ισπανικού ιστοτόπου της Google είναι ειδικά το ισπανικό κοινό⁴².

59. Για τους λόγους αυτούς, προτείνω στο Δικαστήριο, εφόσον κρίνει αναγκαίο να απαντήσει στο ερώτημα αυτό, να δώσει αρνητική απάντηση στο τέταρτο επιμέρους ερώτημα.

Γ – Η εφαρμογή του κριτηρίου της «εγκατάστασης στην Ένωση» σε πάροχο υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο που είναι εγκατεστημένος σε τρίτη χώρα

60. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46, το βασικό στοιχείο που συνεπάγεται την κατά τόπο εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων είναι η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να γίνεται στο πλαίσιο της εγκατάστασης του υπευθύνου επεξεργασίας στο έδαφος ενός κράτους μέλους. Περαιτέρω, εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν είναι εγκατεστημένος στο έδαφος της Ένωσης αλλά χρησιμοποιεί μέσα ή εξοπλισμό⁴³ που βρίσκονται στο έδαφος κράτους μέλους με σκοπό την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφαρμόζεται η νομοθεσία του εν λόγω κράτους μέλους, εκτός αν ο εξοπλισμός αυτός ή τα μέσα αυτά χρησιμοποιούνται μόνο με σκοπό τη διέλευση από το έδαφος της Ένωσης.

61. Όπως σημειώθηκε ανωτέρω, η οδηγία 95/46 και το άρθρο 4 αυτής θεσπίστηκαν πριν ξεκινήσει η ευρείας κλίμακας παροχή υπηρεσιών του διαδικτύου. Επιπλέον, ως προς το σημείο αυτό, το γράμμα της οδηγίας 95/46 στερείται συνοχής και πληρότητας⁴⁴. Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι όσοι ειδικεύονται σε ζητήματα προστασίας δεδομένων αντιμετώπισαν σημαντικές δυσχέρειες για την ερμηνεία της οδηγίας αυτής σε σχέση με το διαδίκτυο. Τα πραγματικά περαστικά της υπόθεσης της κύριας δίκης είναι ένα παράδειγμα των δυσχερειών αυτών.

62. Η Google Inc. είναι εταιρία με έδρα την Καλιφόρνια και με θυγατρικές σε διάφορα κράτη μέλη της Ένωσης. Οι ενέργειές της στην Ευρώπη συντονίζονται ως ένα βαθμό από την ιρλανδική θυγατρική της. Η Google διατηρεί κέντρα δεδομένων τουλάχιστον στο Βέλγιο και στη Φινλανδία. Δεν έχουν δημοσιοποιηθεί πληροφορίες σχετικά με την ακριβή γεωγραφική θέση των λειτουργιών που σχετίζονται με τη μηχανή αναζήτησης που διαχειρίζεται. Η Google διατείνεται ότι στην Ισπανία δεν γίνεται καμία επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της δικής της μηχανής αναζήτησης. Η Google Spain ενεργεί ως εμπορικός αντιπρόσωπος της Google όσον αφορά τις διαφημιστικές της δραστηριότητες. Με την ιδιότητά της αυτή, έχει αναλάβει την ευθύνη για την

42 — Στην αίτηση προδικαστικής απόφασης δεν διευκρινίζεται ειδικά η σημασία του όρου «κέντρο βάρους», ο όρος όμως αυτός χρησιμοποιήθηκε από τον γενικό εισαγγελέα P. Cruz Villalón στις προτάσεις του στην προπαρατεθείσα απόφαση eDate Advertising και Martínez, σημεία 32 και 55.

43 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 8/2010, σ. 8 και 9. Η ομάδα εργασίας επίσης επισήμανε ότι ο όρος «equipment» (εξοπλισμός) που περιλαμβάνεται στο αγγλικό κείμενο της οδηγίας 95/46 είναι πολύ στενός διότι οι λοιπές γλωσσικές αποδόσεις χρησιμοποιούν τον όρο «μέσα» που καλύπτει επίσης μη ενσώματα μέσα, όπως τα cookies (βλ. σ. 20 και 21).

44 — Βλ. ειδικότερα ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 8/2010, σ. 19, όπου υποστηρίζεται ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 95/46 θα έπρεπε, παρά το γράμμα του, να εφαρμόζεται σε περίπτωση που ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει πολλαπλή εγκατάσταση εντός της Ένωσης αλλά οι δραστηριότητές του δεν έχουν σχέση με την επίμαχη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν τους Ισπανούς διαφημιστές πελάτες της. Η Google αρνείται ότι η μηχανή αναζήτησης προβαίνει σε οποιαδήποτε ενέργεια εντός των διακομιστών φιλοξενίας των ιστοσελίδων προέλευσης ή ότι συλλέγει πληροφορίες χρησιμοποιώντας τα cookies των μη καταχωρισμένων χρηστών της μηχανής αναζήτησης που διαχειρίζεται.

63. Το γράμμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46 δεν είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικό σε σχέση με το ανωτέρω πλαίσιο πραγματικών περιστατικών. Η Google είναι εγκατεστημένη σε διάφορα σημεία του εδάφους της Ένωσης. Βάσει της γραμματικής ερμηνείας, το γεγονός αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να αποκλειστεί η εφαρμογή της σχετικής με τον εξοπλισμό προϋπόθεσης του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 95/46. Ωστόσο, δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό και πού ακριβώς λαμβάνει χώρα, στο πλαίσιο των θυγατρικών της Google στην Ένωση, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των υποκειμένων δεδομένων που είναι κάτοικοι της Ένωσης.

64. Κατά την άποψή μου, το Δικαστήριο θα έπρεπε να εξετάσει το ζήτημα του εδαφικού πεδίου εφαρμογής υπό το πρίσμα του επιχειρηματικού μοντέλου των παρόχων της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο. Όπως σημείωσα, το μοντέλο αυτό στηρίζεται κατά κανόνα στη *διαφήμιση βάσει λέξεων-κλειδιών*, η οποία αποτελεί πηγή εισοδήματος και, ως τέτοια, είναι ο οικονομικός λόγος ύπαρξης της παροχής δωρεάν εργαλείου εντοπισμού πληροφοριών υπό τη μορφή μηχανής αναζήτησης. Ο φορέας που είναι επιφορτισμένος με τη διαφήμιση βάσει λέξεων-κλειδιών (γνωστός ως «πάροχος υπηρεσίας αντιστοίχισης» κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου⁴⁵) είναι συνδεδεμένος με τη μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο. Ο φορέας αυτός πρέπει να έχει παρουσία στις εθνικές αγορές διαφήμισης. Για τον λόγο αυτό, η Google έχει θυγατρικές σε πολλά κράτη μέλη οι οποίες μπορούν σαφώς να χαρακτηριστούν ως «εγκατάσταση» κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46. Επίσης έχει δημιουργήσει εθνικούς διαδικτυακούς τομείς (web domains) όπως το google.es ή το google.fi. Κατά την εμφάνιση των αποτελεσμάτων αναζήτησης, η μηχανή αναζήτησης λαμβάνει με ποικίλους τρόπους υπόψη τη διαφοροποίηση βάσει των εθνικών χαρακτηριστικών, δεδομένου ότι το βασικό μοντέλο για τη διαφήμιση βάσει λέξεων-κλειδιών είναι η αρχή «pay-per-click» (πληρωμή ανά κλικ)⁴⁶.

65. Για τους λόγους αυτούς, συντάσσομαι με το σχετικό συμπέρασμα της ομάδας εργασίας του άρθρου 29 ότι το επιχειρηματικό μοντέλο του παρόχου υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη υπό την έννοια ότι η εγκατάσταση του παρόχου αυτού ασκεί επιρροή στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον συνδυάζεται με υπηρεσία που συνίσταται στην πώληση διαφήμισης που κατευθύνεται ειδικά στον πληθυσμό του εν λόγω κράτους μέλους⁴⁷.

66. Περαιτέρω, ακόμη και αν, κατά τις ουσιώδεις διατάξεις του, το άρθρο 4 της οδηγίας 95/46 στηρίζεται στην έννοια του υπευθύνου επεξεργασίας ως ενιαίου φορέα, φρονώ ότι, για την επίλυση του προκαταρκτικού ζητήματος του εδαφικού πεδίου εφαρμογής, ο οικονομικός φορέας πρέπει να θεωρείται ως ενιαία οντότητα και, επομένως, σε αυτό το στάδιο της εξέτασης, να μη διασπάται σε επιμέρους φορείς βάσει των διαφόρων αυτοτελών δραστηριοτήτων του οι οποίες σχετίζονται με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή βάσει των διαφορετικών ομάδων υποκειμένων δεδομένων τις οποίες αφορούν οι δραστηριότητές του αυτές.

45 — Προπαρατεθείσα απόφαση See Google France και Google, σκέψη 23.

46 — Προπαρατεθείσα απόφαση Google France και Google, σκέψη 25, και ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σχετικά με ζητήματα προστασίας δεδομένων στο πλαίσιο μηχανών αναζήτησης (WP 148), σ. 5-6. Εύκολα μπορεί να διαπιστωθεί ότι η εισαγωγή των ίδιων λέξεων-κλειδιών σε διαφορετικούς εθνικούς διαδικτυακούς τομείς της έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση διαφορετικών αποτελεσμάτων αναζήτησης και διαφημίσεων.

47 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 10.

67. Συμπερασματικά, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πραγματοποιείται στο πλαίσιο εγκατάστασης του υπευθύνου επεξεργασίας όταν η εγκατάσταση αυτή επέχει θέση συνδεδειγμένου κρίκου μεταξύ της υπηρεσίας αντιστοίχισης και της αγοράς διαφήμισης εντός του εν λόγω κράτους μέλους, ακόμη και αν, από τεχνική άποψη, η επεξεργασία δεδομένων εντοπίζεται σε άλλα κράτη μέλη ή σε τρίτες χώρες.

68. Για τον λόγο αυτό, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στην πρώτη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων την απάντηση ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεωρείται ότι πραγματοποιείται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της «εγκατάστασης» του υπευθύνου επεξεργασίας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46, όταν η επιχείρηση που παρέχει τη μηχανή αναζήτησης ιδρύει στο κράτος μέλος αυτό, με σκοπό την εμπορική προώθηση και την πώληση διαφημιστικού χώρου στη μηχανή αναζήτησης, γραφείο ή θυγατρική επιχείρηση που κατευθύνει τη δραστηριότητά του/της στον πληθυσμό του εν λόγω κράτους.

VI – Δεύτερη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων όσον αφορά το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 95/46

69. Η δεύτερη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων αφορά το νομικό καθεστώς του παρόχου υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο ο οποίος παρέχει πρόσβαση σε μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο υπό το πρίσμα των διατάξεων της οδηγίας 95/46. Όπως έχουν διατυπωθεί, τα ερωτήματα του εθνικού δικαστηρίου αφορούν τις έννοιες «επεξεργασία» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (προδικαστικό ερώτημα 2.1), και «υπεύθυνος επεξεργασίας» (προδικαστικό ερώτημα 2.2.), τις αρμοδιότητες της εθνικής αρχής προστασίας δεδομένων να επιβάλλει απευθείας στον πάροχο της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο υποχρέωση προς ορισμένη ενέργεια (προδικαστικό ερώτημα 2.3) και το ενδεχόμενο άρσης της υποχρέωσης του παρόχου της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο να προστατεύει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά πληροφορίες που έχουν δημοσιευτεί νομίμως από τρίτους στο διαδίκτυο (προδικαστικό ερώτημα 2.4). Τα δύο τελευταία επιμέρους ερωτήματα ισχύουν μόνον εφόσον γίνει δεκτό ότι ο πάροχος της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο όντως επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων και, ως εκ τούτου, είναι ο υπεύθυνος της επεξεργασίας των δεδομένων αυτών.

A – Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο

70. Το πρώτο επιμέρους ερώτημα της δεύτερης ομάδας αφορά το ζήτημα κατά πόσον εφαρμόζονται σε σχέση με τον πάροχο υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, όπως η Google, οι έννοιες «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» και «επεξεργασία» τέτοιων δεδομένων, έχοντας υπόψη ότι δεν τίθεται ζήτημα ως προς τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των χρηστών ή των διαφημιστών, αλλά ως προς τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν δημοσιευτεί σε ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων και έχουν αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας από μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο την οποία διαχειρίζεται ο πάροχος της υπηρεσίας. Κατά το εθνικό δικαστήριο, η επεξεργασία συνίσταται στον εντοπισμό των πληροφοριών που αναρτούν τρίτοι στο διαδίκτυο, στην αυτόματη ευρετηρίασή τους, στην προσωρινή τους αποθήκευση και, τελικώς, στην παροχή της δυνατότητας στους χρήστες του διαδικτύου να αποκτούν πρόσβαση σε αυτές με ορισμένη σειρά προτίμησης.

71. Κατά την άποψή μου, η καταφατική απάντηση στο επιμέρους ερώτημα αυτό δεν χρήζει ιδιαίτερης επιχειρηματολογίας. Η οδηγία 95/46 έχει δώσει ευρύ ορισμό στην έννοια «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα», τον ορισμό δε αυτό έχει χρησιμοποιήσει η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 και έχει επιβεβαιώσει το Δικαστήριο⁴⁸.

72. Όσον αφορά την «εκτέλεση της επεξεργασίας», οι ιστοσελίδες προέλευσης στο διαδίκτυο συχνά περιλαμβάνουν ονοματεπώνυμα, εικόνες, διευθύνσεις, αριθμούς τηλεφώνου, περιγραφές και άλλες ενδείξεις με τη βοήθεια των οποίων μπορεί να αναγνωριστεί ένα φυσικό πρόσωπο. Τη διαπίστωση αυτή δεν ανατρέπει το γεγονός ότι ο χαρακτηρισμός των εν λόγω στοιχείων ως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα μπορούσε να μην περιέλθει στη «γνώση» του παρόχου της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, του οποίου η μηχανή αναζήτησης λειτουργεί χωρίς ανθρώπινη επέμβαση στα δεδομένα που συλλέγονται, ευρετηριάζονται και εμφανίζονται στο πλαίσιο της αναζήτησης⁴⁹. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά το γεγονός ότι η παρουσία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις ιστοσελίδες προέλευσης είναι, υπό μία έννοια, τυχαία για τον πάροχο της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, διότι για τον πάροχο αυτόν, ή ακριβέστερα για τις λειτουργίες ανίχνευσης, ανάλυσης και ευρετηρίασης τις οποίες διαθέτει η μηχανή αναζήτησης και οι οποίες ενεργοποιούνται για κάθε προσβάσιμη ιστοσελίδα στο διαδίκτυο, ενδέχεται να μην υπάρχει τεχνική ή λειτουργική διαφορά μεταξύ μιας ιστοσελίδας προέλευσης που περιέχει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και μιας ιστοσελίδας που δεν περιέχει τέτοια δεδομένα⁵⁰. Κατά την άποψή μου, τα ανωτέρω θα μπορούσαν να επηρεάσουν την ερμηνεία της έννοιας «υπεύθυνος επεξεργασίας».

73. Το πρόγραμμα ανίχνευσης (crawler) που διαθέτει η μηχανή αναζήτησης της Google ονομάζεται «googlebot», λειτουργεί σε μόνιμη και συστηματική βάση εντός του διαδικτύου και, προχωρώντας από τη μία ιστοσελίδα προέλευσης στην άλλη μέσω υπερσυνδέσμων μεταξύ των σελίδων, ζητεί από τους ιστότοπους που τις φιλοξενούν να του αποστείλουν αντίγραφο καθεμίας από τις σελίδες αυτές⁵¹. Η λειτουργία ευρετηρίασης της Google αναλύει τα αντίγραφα τέτοιων ιστοσελίδων προέλευσης. Οι σειρές στοιχείων (λέξεις-κλειδιά, όροι αναζήτησης) που εντοπίζονται στις σελίδες καταχωρίζονται στο ευρετήριο της μηχανής αναζήτησης⁵². Ο περίπλοκος αλγόριθμος αναζήτησης της Google αξιολογεί επίσης κατά πόσον τα αποτελέσματα αναζήτησης έχουν συνάφεια με τους όρους. Ο συνδυασμός των λέξεων-κλειδίων με τις διευθύνσεις του διαδικτύου στις οποίες οι λέξεις αυτές μπορούν να ανευρεθούν συνιστά το ευρετήριο της μηχανής αναζήτησης. Οι αναζητήσεις των χρηστών εκτελούνται στο πλαίσιο του ευρετηρίου. Για την ευρετηρίαση και την εμφάνιση των αποτελεσμάτων αναζήτησης, το αντίγραφο των σελίδων καταχωρίζεται στην κρυφή μνήμη (cache memory) της μηχανής αναζήτησης⁵³.

48 — Βλ. άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46, κατά το οποίο ως «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» νοείται «κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε φυσικό πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί». Μεγάλος αριθμός παραδειγμάτων έχει δοθεί από την ομάδα εργασίας του άρθρου 29, με τη γνώμη 4/2007 σχετικά με την έννοια του όρου «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» (WP 136). Το Δικαστήριο έχει επιβεβαιώσει την ευρεία αυτή ερμηνεία στην προπαρατεθείσα απόφαση Lindqvist, σκέψεις 24 έως 27. Βλ. επίσης προπαρατεθείσες αποφάσεις Österreichischer Rundfunk κ.λπ., σκέψη 64· Satakunnan Markkinapörssi και Satamedia, σκέψεις 35 έως 37· απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, C-524/06, Huber (Συλλογή 2008, σ. I-9705, σκέψη 43)· της 7ης Μαΐου 2009, C-553/07, Rijkeboer (Συλλογή 2009, σ. I-3889, σκέψη 62)· της 19ης Απριλίου 2012, C-461/10, Bonnier Audio κ.λπ. (σκέψη 93)· και προπαρατεθείσα απόφαση Volker und Markus Schecke και Eifert, σκέψεις 23, 55 και 56.

49 — Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 υπενθυμίζει ότι «προκειμένου να θεωρείται ως δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα, η πληροφορία δεν είναι αναγκαίο να περιέχεται σε βάση δεδομένων με συγκεκριμένη δομή ή σε αρχείο. Ακόμη και η πληροφορία που περιλαμβάνεται σε ελεύθερο κείμενο εντός ηλεκτρονικού εγγράφου μπορεί να χαρακτηριστεί ως δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα [...]», βλ. γνώμη 4/2007, σ. 8.

50 — Υπάρχουν μηχανές αναζήτησης ή λειτουργίες της μηχανής αναζήτησης που καθιστούν δυνατή τη στοχευμένη αναζήτηση ορισμένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία είναι αναγνωρίσιμα ως τέτοια λόγω της μορφής τους (π.χ., αριθμοί μητρώου κοινωνικής ασφάλισης) ή λόγω της σύνθεσής τους (σειρές στοιχείων που αντιστοιχούν σε ονόματα και επώνυμα). Βλ. ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 5 και 14. Στο πλαίσιο τέτοιων μηχανών αναζήτησης ενδέχεται να τίθενται ζητήματα προστασίας δεδομένων που δεν έχουν εξεταστεί με την εν λόγω γνώμη.

51 — Εντούτοις, είναι αδύνατη η πρόσβαση της μηχανής αναζήτησης στις γνωστές ως «orphan pages» που δεν έχουν συνδέσμους προς άλλες ιστοσελίδες.

52 — Οι ιστοσελίδες που εντοπίζει το πρόγραμμα ανίχνευσης αποθηκεύονται στο ευρετήριο της βάσης δεδομένων της Google το οποίο αποτελείται από όρους αναζήτησης ταξινομημένους σε αλφαβητική σειρά, ενώ κάθε όρος του ευρετηρίου περιλαμβάνει κατάλογο εγγράφων στα οποία εμφανίζεται ο όρος και ο ακριβής εντοπισμός του όρου μέσα στο κείμενο. Ορισμένες λέξεις, όπως τα άρθρα, οι αντωνυμίες και τα κοινά επιρρήματα ή ορισμένα μεμονωμένα ψηφία ή γράμματα δεν ευρετηριάζονται. Βλ. http://www.googleguide.com/google_works.html.

53 — Τα αντίγραφα αυτά (γνωστά ως «snapshots») των ιστοσελίδων που αποθηκεύονται στην κρυφή μνήμη της Google αποτελούνται μόνο από τον κώδικα html, όχι όμως και από εικόνες οι οποίες πρέπει να μεταφορτωθούν από την αυθεντική τοποθεσία. Βλ. Peguera, M., «Copyright Issues Regarding Google Images and Google Cache», στο *Google and the Law*, σ. 169-202, σ. 174.

74. Το αντίγραφο της αναζητούμενης ιστοσελίδας προέλευσης, το οποίο είναι αποθηκευμένο στην κρυφή μνήμη, μπορεί να εμφανίζεται μετά την αναζήτηση που έκανε ο χρήστης. Ωστόσο, ο χρήστης έχει πρόσβαση στην αυθεντική ιστοσελίδα όταν, για παράδειγμα, επιθυμεί την εμφάνιση εικόνων επί της ιστοσελίδας προέλευσης. Η κρυφή μνήμη ενημερώνεται συχνά, αλλά ενδέχεται να υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες η εμφανιζόμενη από τη μηχανή αναζήτησης σελίδα δεν αντιστοιχεί στις ιστοσελίδες προέλευσης του διακομιστή φιλοξενίας λόγω τροποποιήσεων που έχουν γίνει σε αυτόν ή λόγω κατάργησής του⁵⁴.

75. Ομολογουμένως, οι ενέργειες που περιγράφονται στο προηγούμενο σημείο ισοδυναμούν με επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προερχόμενων από τις ιστοσελίδες προέλευσης, τα οποία αντιγράφονται, ευρετηριάζονται, αποθηκεύονται προσωρινά και εμφανίζονται μέσω της μηχανής αναζήτησης. Ειδικότερα, οι ενέργειες αυτές συνίστανται στη συλλογή, καταχώριση, ταξινόμηση και αποθήκευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενδέχεται να περιλαμβάνουν τη χρήση τέτοιων δεδομένων, την ανακοίνωσή τους με διαβίβαση ή διάδοση ή κάθε άλλη μορφή, διάθεση και τον συνδυασμό δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο β', της οδηγίας 95/46.

B – Η έννοια του όρου «υπεύθυνος της επεξεργασίας»

76. Κατά το άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 95/46, ως «υπεύθυνος της επεξεργασίας»⁵⁵ νοείται «το φυσικό ή νομικό πρόσωπο [...] που μόνο ή από κοινού με άλλους καθορίζει τους στόχους και τον τρόπο της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Κατά την άποψή μου, το βασικό ζήτημα στην υπό κρίση υπόθεση είναι αν και σε ποιο βαθμό καλύπτεται από τον ορισμό αυτό ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο.

77. Όλοι οι μετέχοντες, πλην της Google και της Ελληνικής Κυβέρνησης, προτείνουν να δοθεί στο ερώτημα αυτό καταφατική απάντηση, η οποία θα μπορούσε εύκολα να θεωρηθεί ως το λογικό συμπέρασμα της γραμματικής και, ενδεχομένως, της τεολογικής ερμηνείας της οδηγίας 95/46, δεδομένου ότι οι βασικοί ορισμοί της οδηγίας έχουν περιεκτική διατύπωση ώστε να μπορούν να καλύπτουν νέες εξελίξεις. Κατά την άποψή μου, πάντως, η προσέγγιση αυτή αποτελεί εφαρμογή μεθόδου η οποία ουδόλως λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι, κατά τον χρόνο της κατάρτισης της οδηγίας 95/46, δεν μπορούσε να προεξοφληθεί η εξάπλωση του διαδικτύου και των συναφών νέων φαινομένων.

78. Όταν θεσπίστηκε η οδηγία 95/46, ο παγκόσμιος ιστός αποτελούσε μετά βίας πραγματικότητα και οι μηχανές αναζήτησης βρίσκονταν σε εμβρυακό στάδιο. Οι διατάξεις της οδηγίας 95/46 απλώς δεν λαμβάνουν υπόψη το γεγονός ότι τεράστιος όγκος ηλεκτρονικών εγγράφων και αρχείων που φιλοξενούνται σε αποκεντρωμένα συστήματα είναι πλέον προσβάσιμος από οποιοδήποτε σημείο της υφηλίου και ότι τα περιεχόμενα των εν λόγω εγγράφων και αρχείων μπορούν να αντιγράφονται, να αναλύονται και να διαδίδονται σε τρίτους οι οποίοι δεν έχουν καμία σχέση με τους δημιουργούς ή όσους έχουν αποστείλει τα περιεχόμενα αυτά σε διακομιστή φιλοξενίας συνδεδεμένο με το διαδίκτυο.

79. Υπενθυμίζεται ότι στην απόφαση Lindqvist, το Δικαστήριο δεν συντάχθηκε με την επεκτατική ερμηνεία που πρότεινε η Επιτροπή όσον αφορά την έννοια της διαβίβασης δεδομένων προς τρίτες χώρες. Το Δικαστήριο έκρινε ότι «[λ]αμβανομένων υπόψη, αφενός, του σταδίου αναπτύξεως του διαδικτύου κατά τον χρόνο κατάρτισεως της οδηγίας 95/46 και, αφετέρου, του γεγονότος ότι στο

54 — Οι πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο συχνά παρέχουν στους υπευθύνους τοποθεσιών Web (webmasters) τη δυνατότητα να ζητούν την ενημέρωση του αποθηκευμένου στην κρυφή μνήμη αντιγράφου της ιστοσελίδας. Βλ. σχετικές οδηγίες στην ιστοσελίδα της Google «Webmaster Tools».

55 — [ΣτΜ: το αγγλικό κείμενο της οδηγίας χρησιμοποιεί τον όρο «controller»] Άλλες γλωσσικές αποδόσεις της οδηγίας, εκτός του αγγλικού κειμένου, όπως το γαλλικό, το γερμανικό, το ισπανικό, το σουηδικό και το δανικό κείμενο, κάνουν λόγο για «υπεύθυνο» της επεξεργασίας των δεδομένων και όχι για «ελεγκτή». Ορισμένες γλωσσικές αποδόσεις, όπως το φινλανδικό και το πολωνικό κείμενο, χρησιμοποιούν ουδέτερους όρους (στη φινλανδική «rekisterinpitäjä»· στην πολωνική «administrator danych»).

κεφάλαιο IV της οδηγίας αυτής δεν υπάρχουν κριτήρια εφαρμοζόμενα στη χρήση του διαδικτύου, δεν μπορεί να υποτεθεί ότι ο κοινοτικός νομοθέτης είχε την πρόθεση να συμπεριλάβει, με μελλοντική προοπτική, στην έννοια της “διαβιβάσεως δεδομένων προς τρίτη χώρα” την εκ μέρους προσώπου, τελούντος στην κατάσταση της B. Lindqvist, αναγραφή δεδομένων σε ιστοσελίδα του διαδικτύου, έστω και αν έτσι παρέχεται η δυνατότητα προσβάσεως στα δεδομένα αυτά στα πρόσωπα τρίτων χωρών που έχουν τα προς τούτο τεχνικά μέσα»⁵⁶. Κατά την άποψή μου, από τη διαπίστωση αυτή συνάγεται ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί ένα ισόρροπο και εύλογο αποτέλεσμα, θα πρέπει, κατά την ερμηνεία της οδηγίας υπό το πρίσμα των νέων τεχνολογικών εξελίξεων, να λαμβάνονται υπόψη η αρχή της αναλογικότητας, οι σκοποί της οδηγίας 95/46 και τα μέσα που αυτή προβλέπει για την επίτευξη των σκοπών αυτών.

80. Κατά τη γνώμη μου, ένα βασικό ζήτημα ως προς το σημείο αυτό είναι αν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι η οδηγία 95/46, στον ορισμό της έννοιας «υπεύθυνος επεξεργασίας», αναφέρεται σε αυτόν ως τον φορέα που «καθορίζει τους στόχους και τον τρόπο της επεξεργασίας των *δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*» (η υπογράμμιση δική μου). Όσοι από τους μετέχοντες υποστηρίζουν ότι η Google είναι ο υπεύθυνος επεξεργασίας στηρίζουν τη θέση τους αυτή στο αναμφισβήτητο γεγονός ότι ο πάροχος υπηρεσιών που διαχειρίζεται μια μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο καθορίζει τους σκοπούς και τα μέσα της επεξεργασίας των *δεδομένων* για τους δικούς του σκοπούς.

81. Ωστόσο, αμφιβάλλω αν αυτό αποτελεί πιστή ερμηνεία της οδηγίας 95/46 στην περίπτωση κατά την οποία το αντικείμενο της επεξεργασίας συνίσταται σε αρχεία που περιέχουν σε τυχαία σειρά, αδιακρίτως και αταξινόμητα, δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και άλλα δεδομένα. Καθορίζει πράγματι ο καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου, τον οποία ανέφερα ως παράδειγμα στο σημείο 29 ανωτέρω, τους σκοπούς και τα μέσα της επεξεργασίας των *δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα* που περιέχονται στις αποφάσεις του Δικαστηρίου που «κατέβασε» στον φορητό του υπολογιστή; Το πόρισμα της ομάδας εργασίας του άρθρου 29 ότι «οι χρήστες της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης θα μπορούσαν επίσης να θεωρηθούν υπεύθυνοι επεξεργασίας» καταδεικνύει ότι είναι αντίθετη προς τη λογική η τυφλή γραμματική ερμηνεία της οδηγίας 95/46 στο πλαίσιο του διαδικτύου⁵⁷. Το Δικαστήριο δεν πρέπει να δεχθεί μια ερμηνεία που θα χαρακτηρίζει ως υπεύθυνο επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δημοσιευμένων στο διαδίκτυο οποιονδήποτε έχει στη κατοχή του ένα έξυπνο τηλέφωνο ή ένα φορητό υπολογιστή.

82. Κατά την άποψή μου, η εν γένει οικονομία της οδηγίας 95/46, οι περισσότερες από τις γλωσσικές αποδόσεις της και οι επιμέρους υποχρεώσεις που επιβάλλει στους υπευθύνους επεξεργασίας βασίζονται στην ιδέα της *ευθύνης του υπευθύνου επεξεργασίας* για τα *δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα* που αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, υπό την έννοια ότι ο *υπεύθυνος επεξεργασίας* έχει γνώση της ύπαρξης μιας καθορισμένης κατηγορίας πληροφοριών που θεωρούνται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας επεξεργάζεται τα δεδομένα αυτά προς ορισμένο σκοπό ο οποίος συναρτάται προς την επεξεργασία τους ως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁵⁸.

56 — Προπαρατεθείσα απόφαση Lindqvist, σκέψη 68.

57 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 14, υποσημείωση 17. Κατά τη γνώμη αυτή, ο ρόλος των χρηστών δεν εμπίπτει από τυπική άποψη στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για την προστασία δεδομένων, καθόσον αποτελεί «αμιγώς ιδιωτική δραστηριότητα». Κατά τη γνώμη μου, η άποψη αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Σύμφωνα με πάγια πρακτική, οι χρήστες του διαδικτύου χρησιμοποιούν μηχανές αναζήτησης και στο πλαίσιο δραστηριοτήτων που δεν έχουν αμιγώς ιδιωτικό χαρακτήρα, όπως για επαγγελματικούς, εκπαιδευτικούς, επιχειρηματικούς ή λοιπούς σκοπούς.

58 — Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29, στη γνώμη 4/2007, παρέχει πλήθος παραδειγμάτων όσον αφορά την έννοια και την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, συμπεριλαμβανομένης της έννοιας του υπευθύνου επεξεργασίας, και έχω την άποψη ότι η προϋπόθεση αυτή προφανώς πληρούται σε όλα τα παρατιθέμενα παραδείγματα.

83. Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 ορθώς παρατηρεί ότι «[η] έννοια του υπευθύνου επεξεργασίας είναι μία λειτουργική έννοια, σκοπός της οποίας είναι η κατανομή της ευθύνης με κριτήριο την άσκηση πραγματικής επιρροής, οπότε έχει ουσιαστικό και όχι τυπικό περιεχόμενο»⁵⁹. Στη συνέχεια, παρατηρεί ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να καθορίζει ποια δεδομένα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας για έναν ή περισσότερους καθορισμένους σκοπούς⁶⁰. Οι ουσιαστικές διατάξεις της οδηγίας 95/46, και πιο συγκεκριμένα τα άρθρα 6, 7 και 8, βασίζονται, κατά την άποψή μου, στην παραδοχή ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας γνωρίζει τι πράττει σε σχέση με τα αντίστοιχα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι έχει γνώση, αφενός, του είδους των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία επεξεργάζεται και, αφετέρου, του λόγου για τον οποίο πραγματοποιεί την επεξεργασία. Με άλλα λόγια, η επεξεργασία δεδομένων πρέπει να αποτελεί, από τη δική του σκοπιά, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δηλαδή «πληροφοριών που αφορούν ένα καθορισμένο ή αναγνωρίσιμο φυσικό πρόσωπο», κατά τρόπο που να υπακούει σε μία ορισμένη λογική και όχι απλώς σε έναν υπολογιστικό κωδικό⁶¹.

Γ – Ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν είναι «υπεύθυνος της επεξεργασίας» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εμφανιζόμενων σε ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων

84. Ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, ο οποίος απλώς θέτει στη διάθεση των χρηστών ένα εργαλείο εντοπισμού πληροφοριών, δεν ασκεί έλεγχο στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνονται σε ιστοσελίδες τρίτων. Ο πάροχος της υπηρεσίας μπορεί να έχει «γνώση» της ύπαρξης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μόνον υπό την έννοια ότι, από στατιστική άποψη, οι ιστοσελίδες ενδέχεται να περιλαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Κατά την επεξεργασία των ιστοσελίδων προέλευσης στο πλαίσιο της ανίχνευσης, της ανάλυσης και της ευρετηρίασης, δεν γίνεται ειδική επισήμανση ότι ορισμένα δεδομένα έχουν την ιδιότητα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

85. Για τον λόγο αυτό κρίνω επαρκή την ερμηνεία που έχει προτείνει η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 ότι πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ, αφενός, των αμιγώς παθητικών και διαμεσολαβητικών λειτουργιών των μηχανών αναζήτησης και, αφετέρου, των περιπτώσεων στις οποίες η λειτουργία των μηχανών αυτών συνιστά πραγματικό έλεγχο επί των υποκειμένων σε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁶². Χάριν πληρότητας, πρέπει να προστεθεί ότι το ζήτημα κατά πόσον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν τεθεί στη διάθεση του κοινού⁶³ ή έχουν ανακοινωθεί νομίμως σε ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων δεν είναι κρίσιμο για την εφαρμογή της οδηγίας 95/46⁶⁴.

86. Ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν έχει σχέση με το περιεχόμενο ιστοσελίδων προέλευσης τρίτων στο διαδίκτυο στις οποίες ενδέχεται να εμφανίζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Επιπλέον, δεδομένου ότι η λειτουργία της μηχανής αναζήτησης βασίζεται σε αντίγραφα των ιστοσελίδων προέλευσης τις οποίες έχει ανακτήσει και αντιγράψει το ενσωματωμένο σε αυτήν πρόγραμμα ανίχνευσης, ο πάροχος της υπηρεσίας δεν διαθέτει κάποιο μέσο για να τροποποιήσει τις πληροφορίες στους διακομιστές φιλοξενίας. Η διάθεση προς χρήση εργαλείου εντοπισμού πληροφοριών δεν συνεπάγεται την άσκηση ελέγχου επί του περιεχομένου. Άλλωστε, το

59 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2010, σ. 9.

60 — Όπ.π., σ. 14.

61 — Οι Dammann και Simitis (σ. 120) παρατηρούν ότι η επεξεργασία με αυτοματοποιημένα μέσα πρέπει να αφορά όχι μόνο τον υλικό φορέα καταχώρισης των δεδομένων (Datenträger), αλλά επίσης τα δεδομένα στη σημασιολογική ή ουσιαστική τους διάσταση. Κατά τη γνώμη μου, κρίσιμο είναι το γεγονός ότι, κατά την οδηγία 95/46, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αποτελούν «πληροφορίες» δηλαδή περιεχόμενο που δεν είναι σημασιολογικά ουδέτερο.

62 — Βλ. ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 14.

63 — Προπαρατεθείσα απόφαση Lindqvist, σκέψη 27.

64 — Προπαρατεθείσα απόφαση Satakunnan Markkinapörssi και Satamedia, σκέψη 37.

εργαλείο αυτό δεν παρέχει στον πάροχο της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο τη δυνατότητα να διακρίνει μεταξύ, αφενός, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια της οδηγίας 95/46 τα οποία αφορούν ένα αναγνωρίσιμο εν ζωή φυσικό πρόσωπο και, αφετέρου, άλλων δεδομένων.

87. Στρέφομαι τώρα στην αρχή που εξαγγέλλεται στην αιτιολογική σκέψη 47 της οδηγίας 95/46. Κατ' αυτήν, ως υπεύθυνος της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται σε μήνυμα που μεταβιβάζεται μέσω υπηρεσίας τηλεπικοινωνιών ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου θεωρείται το πρόσωπο από το οποίο προέρχεται το μήνυμα και όχι το πρόσωπο που παρέχει την υπηρεσία μεταβίβασης. Η αιτιολογική σκέψη αυτή, όπως και οι παρεκκλίσεις από την ευθύνη τις οποίες προβλέπει η οδηγία 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο (άρθρα 12, 13 και 14), βασίζονται στη δικαιική αρχή ότι η αυτοματοποιημένη, τεχνική και παθητική σχέση με ηλεκτρονικά αποθηκευμένο ή διαβιβαζόμενο περιεχόμενο δεν είναι γενεσιουργός λόγος ελέγχου ή ευθύνης όσον αφορά το περιεχόμενο αυτό.

88. Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 έχει τονίσει ότι πρωταρχικός σκοπός της έννοιας του υπευθύνου επεξεργασίας είναι να καθοριστεί ποιος φέρει την ευθύνη για τη συμμόρφωση προς τους κανόνες προστασίας δεδομένων και να αναθέσει την ευθύνη αυτή στον φορέα που ασκεί την πραγματική επιρροή⁶⁵. Κατά την ομάδα εργασίας, «[ό]πως απαιτεί η αρχή της αναλογικότητας, στον βαθμό που ο πάροχος της μηχανής αναζήτησης ενεργεί αμιγώς ως ενδιάμεσος, δεν θα έπρεπε να θεωρείται ως ο κύριος υπεύθυνος επεξεργασίας σε σχέση με την πραγματοποιούμενη επεξεργασία του περιεχομένου. Στην περίπτωση αυτή, οι κύριοι υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι όσοι παρέχουν τις πληροφορίες»⁶⁶.

89. Κατά την άποψή μου, ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν δύναται κατά νόμο ή στην πράξη να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις που υπέχει ο υπεύθυνος επεξεργασίας δυνάμει των άρθρων 6, 7 και 8 της οδηγίας 95/46 σε σχέση με δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από ιστοσελίδες προέλευσης που φιλοξενούνται σε διακομιστές τρίτων. Επομένως, κατ' ορθή ερμηνεία της οδηγίας, δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι έχει αυτή την ιδιότητα⁶⁷.

90. Τυχόν αντίθετη άποψη θα είχε ως συνέπεια οι μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο να καταστούν ασύμβατες με το δίκαιο της Ένωσης, συμπέρασμα που θεωρώ παράλογο. Πράγματι, αν οι πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο θεωρούνταν ως υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εμφανιζόμενων σε ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων και αν σε οποιαδήποτε από τις ιστοσελίδες αυτές υπήρχαν οι «ειδικές κατηγορίες δεδομένων» που απαριθμούνται στο άρθρο 8 της οδηγίας (π.χ. δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν πολιτικές απόψεις ή θρησκευτικές πεποιθήσεις ή δεδομένα σχετικά με τη ιατρική κατάσταση ή τη γενετήσια δραστηριότητα των ατόμων), η δραστηριότητα του παρόχου της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο θα καθίστατο αυτομάτως παράνομη σε περίπτωση που δεν πληρούνταν οι αυστηρότατες προϋποθέσεις του άρθρου 8 για την επεξεργασία τέτοιου είδους δεδομένων.

65 — Βλ. ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2010, σ. 4 και 9.

66 — Βλ. ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 14.

67 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 14, όπου, παρά ταύτα, προστίθεται ότι ο βαθμός στον οποίο ο πάροχος έχει την υποχρέωση να αποσύρει ή να κλειδώνει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να είναι συνάρτηση των γενικών διατάξεων περί αδικοπρακτικής ευθύνης, καθώς και των κανόνων σχετικά με την υπαιτιότητα που ισχύουν σε ορισμένο κράτος μέλος. Σε ορισμένα κράτη μέλη, η εθνική νομοθεσία προβλέπει διαδικασίες ειδοποίησης και άμεσης απόσυρσης τις οποίες οφείλει να τηρεί ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο προκειμένου να αποφύγει τυχόν ευθύνη.

Δ – Περιπτώσεις στις οποίες ο πάροχος της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο είναι «υπεύθυνος επεξεργασίας»

91. Οι πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο ασκούν σαφώς έλεγχο στο ευρετήριο της μηχανής αναζήτησης το οποίο συνδέει τις λέξεις-κλειδιά με τις σχετικές ατομικές διευθύνσεις URL. Ο πάροχος της υπηρεσίας καθορίζει τη δομή του ευρετηρίου και μπορεί, από τεχνική άποψη, να «μπλοκάρει» ορισμένα αποτελέσματα αναζήτησης, για παράδειγμα με το να μην εμφανίζει μεταξύ των αποτελεσμάτων αναζήτησης τις ατομικές διευθύνσεις URL που προέρχονται από ορισμένες χώρες ή από ορισμένους τομείς⁶⁸. Επιπλέον, ο πάροχος της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο ασκεί έλεγχο στο ευρετήριό του υπό την έννοια ότι αποφασίζει αν θα πρέπει να τηρούνται κώδικες αποκλεισμού⁶⁹ για ιστοσελίδες προέλευσης.

92. Αντιθέτως, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι τα περιεχόμενα της κρυφής μνήμης της μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο εμπίπτουν στον έλεγχο του παρόχου της υπηρεσίας, διότι η κρυφή μνήμη είναι εξ ολοκλήρου προϊόν τεχνικών και αυτοματοποιημένων διαδικασιών που παράγουν ένα είδωλο (mirror image) των δεδομένων κειμένου τα οποία περιέχονται στις ανιχνευόμενες ιστοσελίδες, με την εξαίρεση όσων δεδομένων αποκλείονται από την ευρετηρίαση και την αποθήκευση σε αρχείο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ορισμένα κράτη μέλη προφανώς έχουν προβλέψει ειδικές οριζόντιες παρεκκλίσεις όσον αφορά την ευθύνη των παρόχων μηχανών αναζήτησης στο πρότυπο της παρέκκλισης που προβλέπει η οδηγία 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο, όσον αφορά ορισμένους παρόχους υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας⁷⁰.

93. Εντούτοις, δεδομένου του περιεχομένου της κρυφής μνήμης, τυχόν απόφαση περί μη συμμόρφωσης με τους κώδικες αποκλεισμού⁷¹ ορισμένης ιστοσελίδας συνεπάγεται, κατά την άποψή μου, την άσκηση ελέγχου επί δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια της οδηγίας 95/46. Το ίδιο ισχύει σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο πάροχος της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν ενημερώνει στην κρυφή μνήμη της μηχανής ορισμένη ιστοσελίδα παρά το σχετικό αίτημα που του έχει υποβάλει ο ιστότοπος.

Ε – Οι υποχρεώσεις του παρόχου της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο ως «υπευθύνου επεξεργασίας»

94. Είναι προφανές ότι ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, εφόσον θεωρηθεί «υπεύθυνος επεξεργασίας», θα πρέπει να συμμορφώνεται με τις προβλεπόμενες από την οδηγία 95/46 υποχρεώσεις.

95. Όσον αφορά τα κριτήρια βάσει των οποίων η επεξεργασία δεδομένων κρίνεται νόμιμη ελλείψει συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων (άρθρο 7, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46), είναι προφανές ότι η παροχή υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο επιδιώκει τους εξής θεμιτούς σκοπούς (άρθρο 7, στοιχείο ζ', της οδηγίας 95/46), και ειδικότερα i) την ευκολότερη πρόσβαση των χρηστών διαδικτύου στην πληροφορία, ii) την αποτελεσματικότερη διάδοση των πληροφοριών που αναρτώνται στο διαδίκτυο και iii) την παροχή διαφόρων υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας από τον πάροχο της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, οι οποίες είναι παρεπόμενες της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης, όπως η παροχή υπηρεσιών διαφήμισης βάσει λέξεων-κλειδιών. Οι

68 — Κατά ένα συγγραφέα, το φιλτράρισμα αυτό γίνεται σχεδόν σε όλες τις χώρες, π.χ. όσον αφορά την προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Επιπλέον, στις Ηνωμένες Πολιτείες, έχουν φιλτραρισθεί ορισμένα αμφιλεγόμενα στοιχεία σχετικά με τη σαϊεντολογία. Στη Γαλλία και στη Γερμανία η Google φιλτράρει αποτελέσματα αναζήτησης σχετικά με «απολογητές του ναζισμού, αρνητές του Ολοκαυτώματος, υποστηρικτές της υπεροχής της λευκής φυλής και ιστοτόπους που ασκούν προπαγάνδα κατά της δημοκρατικής συνταγματικής τάξης». Για περαιτέρω παραδείγματα, βλ. Friedmann, D., «Paradoxes, Google και China: How Censorship can Harm and Intellectual Property can Harness Innovation», στο *Google and the Law*, σ. 303-327, σ. 307.

69 — Βλ. σημείο 41 ανωτέρω.

70 — Πρώτη έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2000/31/EK, COM(2003) 702 τελικό, 21 Νοεμβρίου 2003, σ. 13, υποσημείωση 69, και ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 13, υποσημείωση 16.

71 — Βλ. σημείο 41 ανωτέρω.

τρεις προαναφερθέντες σκοποί αντιστοιχούν σε τρία θεμελιώδη δικαιώματα που είναι κατοχυρωμένα από τον Χάρτη, και ειδικότερα στην ελευθερία της πληροφόρησης και της έκφρασης (αμφότερες κατοχυρωμένες με το άρθρο 11) και στην επιχειρηματική ελευθερία (άρθρο 16). Ως εκ τούτου, ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο επιδιώκει την ικανοποίηση εννόμων συμφερόντων, κατά την έννοια του άρθρου 7, στοιχείο στ', της οδηγίας 95/46, όταν επεξεργάζεται δεδομένα που είναι προσβάσιμα στο διαδίκτυο, περιλαμβανομένων και δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

96. Ως υπεύθυνος επεξεργασίας, ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο πρέπει να τηρεί τις απαιτήσεις του άρθρου 6 της οδηγίας 95/46. Ειδικότερα, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να είναι κατάλληλα, συναφή, να μην έχουν υπερβολική έκταση σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέγονται, να είναι ενημερωμένα και να μην έχουν πάψει να ισχύουν σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέγονται. Επιπλέον, πρέπει να γίνεται στάθμιση μεταξύ, αφενός, των συμφερόντων του «υπευθύνου επεξεργασίας» ή τρίτων προς όφελος των οποίων πραγματοποιείται η επεξεργασία και, αφετέρου, των συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων.

97. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, το υποκείμενο των δεδομένων ζητεί να αποσυρθεί από το ευρετήριο της Google η αντιστοίχιση του ονόματος και των επωνύμων του με τις ατομικές διευθύνσεις URL της ιστοσελίδας της εφημερίδας όπου εμφανίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των οποίων ζητεί τη διαγραφή. Πράγματι, τα ονοματεπώνυμα ατόμων χρησιμοποιούνται ως όροι αναζήτησης και καταχωρίζονται ως λέξεις-κλειδιά στα ευρετήρια των μηχανών αναζήτησης. Ωστόσο, ένα όνομα σπανίως επαρκεί για την άμεση αναγνώριση ενός φυσικού προσώπου στο διαδίκτυο, διότι παγκοσμίως υπάρχουν πολλά, χιλιάδες ή ακόμη και εκατομμύρια άτομων, με το ίδιο όνομα ή συνδυασμό ονόματος/ονομάτων και επωνύμου⁷². Παρά ταύτα, δέχομαι ότι στις περισσότερες περιπτώσεις ο όρος αναζήτησης που αποτελείται από τον συνδυασμό ενός συγκεκριμένου ονόματος με ένα επώνυμο καθιστά δυνατή την έμμεση αναγνώριση ενός φυσικού προσώπου κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46, δεδομένου ότι από το αποτέλεσμα αναζήτησης στο ευρετήριο μιας μηχανής αναζήτησης προκύπτει μία περιορισμένη σειρά συνδέσμων που παρέχουν στον χρήστη του διαδικτύου τη δυνατότητα να διακρίνει μεταξύ των προσώπων που έχουν το ίδιο όνομα.

98. Το ευρετήριο της μηχανής αναζήτησης αντιστοιχίζει ονόματα και άλλα αναγνωριστικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται ως όροι αναζήτησης με έναν ή περισσότερους συνδέσμους προς ορισμένες ιστοσελίδες. Στον βαθμό που ο σύνδεσμος είναι κατάλληλος, υπό την έννοια ότι τα δεδομένα που αντιστοιχούν στους όρους αναζήτησης εμφανίζονται πράγματι ή έχουν εμφανιστεί στις παραπεμπόμενες ιστοσελίδες, το ευρετήριο πληροί, κατά την άποψή μου, τα κριτήρια της καταλληλότητας, της συνάφειας, της αναλογικότητας, της ακρίβειας και της πληρότητας, που ορίζονται στο άρθρο 6, στοιχεία γ' και δ', της οδηγίας 95/46. Όσον αφορά τις χρονικές πτυχές στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 6, στοιχεία δ' και ε' (δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που είναι

72 — Η ικανότητα αναγνώρισης ενός φυσικού προσώπου με βάση ένα όνομα είναι συνάρτηση του οικείου πλαισίου. Ένα κοινό όνομα ενδέχεται μεν να μην καθιστά δυνατή την ατομική αναγνώριση ενός προσώπου στο διαδίκτυο, σίγουρα όμως την καθιστά δυνατή, για παράδειγμα, σε μία σχολική τάξη. Στο πλαίσιο της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ένα άτομο συνήθως αντιστοιχίζεται με ένα μοναδικό αναγνωριστικό στοιχείο ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση δύο ατόμων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων αναγνωριστικών στοιχείων είναι οι αριθμοί μητρώου κοινωνικής ασφάλισης. Βλ., επ' αυτού, ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 4/2007, σ. 13 και γνώμη 1/2008, σ. 9, υποσημείωση 11.

ενημερωμένα και διατηρούνται μόνο καθ' όσο χρόνο είναι αναγκαίο), τα ζητήματα αυτά θα πρέπει επίσης να εξεταστούν υπό το πρίσμα της επίμαχης επεξεργασίας, ήτοι της παροχής υπηρεσίας εντοπισμού πληροφοριών, και όχι ως ζήτημα σχετικό με το περιεχόμενο των ιστοσελίδων προέλευσης⁷³.

ΣΤ – Συμπέρασμα όσον αφορά τη δεύτερη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων

99. Βάσει του συλλογισμού που προηγήθηκε, έχω την άποψη ότι η εθνική αρχή προστασίας δεδομένων δεν μπορεί να απαιτεί από πάροχο υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο να αποσύρει πληροφορίες από το ευρετήριό του, εκτός των περιπτώσεων στις οποίες ο εν λόγω πάροχος δεν έχει συμμορφωθεί προς τους κώδικες αποκλεισμού⁷⁴ ή δεν έχει εκτελεστεί αίτημα ορισμένου ιστοτόπου για την ενημέρωση της κρυφής μνήμης. Ωστόσο, τα ανωτέρω είναι προφανώς άνευ σημασίας για την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης. Η τυχόν εφαρμογή διαδικασίας ειδοποίησης και άμεσης απόσυρσης⁷⁵ όσον αφορά συνδέσμους προς ιστοσελίδες προέλευσης με παράνομα ή ακατάλληλα περιεχόμενα είναι ζήτημα του εθνικού δικαίου της αστικής ευθύνης και βασίζεται σε λόγους διαφορετικούς από την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁷⁶.

100. Για τους λόγους αυτούς, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στη δεύτερη ομάδα προδικαστικών ερωτημάτων την απάντηση ότι υπό τις περιστάσεις που περιγράφονται στην αίτηση προδικαστικής απόφασης ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο «επεξεργάζεται» δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο β', της οδηγίας 95/46. Εντούτοις, ο πάροχος της υπηρεσίας αυτής δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 95/46, υπό την επιφύλαξη της προαναφερθείσας εξαίρεσης.

VII – Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα όσον αφορά το ενδεχόμενο δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων «στη λήθη»

A – Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

101. Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα χρίζει εξέτασης μόνο σε περίπτωση που το Δικαστήριο απορρίψει το ανωτέρω ενδιάμεσο συμπέρασμα ότι η Google δεν πρέπει να χαρακτηριστεί γενικά ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» κατά το άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 95/46, ή σε περίπτωση που το Δικαστήριο δεχθεί τη διαπίστωσή μου ότι σε ορισμένες περιπτώσεις ένας πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, όπως η Google, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι έχει αυτή την ιδιότητα. Ειδάλλως, το τμήμα που ακολουθεί περιττεύει.

73 — Ενδιαφέρον είναι, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, όσον αφορά δεδομένα που αποθηκεύονται από δημόσιες αρχές, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι «το εσωτερικό δίκαιο πρέπει ιδίως να διασφαλίζει ότι τα δεδομένα αυτά δεν είναι άσχετα ούτε υπερβολικά σε σχέση με τον σκοπό για τον οποίο έχουν αποθηκευτεί: πρέπει δε να διατηρούνται υπό μορφή που επιτρέπει την αναγνώριση του προσώπου το οποίο αφορούν για διάστημα όχι μεγαλύτερο από αυτό που απαιτείται για τους σκοπούς για τους οποίους αποθηκεύονται τα συγκεκριμένα δεδομένα» (βλ. S. και Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγές αριθ. 30562/04 και 30566/04, § 103, *Recueil des arrêts et des décisions* 2008· βλ. επίσης Segerstedt-Wiberg κ.λπ. κατά Σουηδίας, προσφυγή αριθ. 62332/00, § 90, *Recueil des arrêts et des décisions* 2006-VII). Εντούτοις, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο πλαίσιο του κατοχυρωμένου με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης, έχει επίσης αναγνωρίσει «την ουσιαστική συμβολή των διαθέσιμων στο διαδίκτυο αρχείων για τη διατήρηση και τη διάθεση ειδήσεων και πληροφοριών» [Times Newspapers Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθ. 1 και 2), προσφυγές αριθ. 3002/03, 23676/03, 3002/03 και 23676/03, § 45, *Recueil des arrêts et des décisions* 2009].

74 — Βλ. σημείο 41 ανωτέρω.

75 — Βλ. το άρθρο 14 της οδηγίας 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

76 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 14.

102. Εν πάση περιπτώσει, το εθνικό δικαστήριο με το τρίτο προδικαστικό του ερώτημα ερωτά αν τα δικαιώματα στη διαγραφή και στο κλείδωμα των δεδομένων, κατά το άρθρο 12, στοιχείο β', της οδηγίας 95/46, και το δικαίωμα αντίταξης, κατά το άρθρο 14, στοιχείο α', της οδηγίας, παρέχουν στο υποκείμενο των δεδομένων τη δυνατότητα να επικοινωνήσει με τον πάροχο της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, προκειμένου να μην πραγματοποιηθεί η ευρετηρίαση των πληροφοριών που το αφορούν προσωπικά και έχουν δημοσιευτεί σε ιστοσελίδες τρίτων. Με τον τρόπο αυτό, το υποκείμενο των δεδομένων επιχειρεί να αποτρέψει τη δημοσιοποίηση στους χρήστες του διαδικτύου πληροφοριών που ενδέχεται να του προκαλέσουν ζημία ή εκφράζει την επιθυμία να λησμονηθούν οι επίμαχες πληροφορίες, ακόμη και αν έχουν δημοσιευτεί νομίμως από τρίτους. Με άλλα λόγια, το εθνικό δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν από τα άρθρα 12, στοιχείο β', και 14, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 μπορεί να συναχθεί «δικαίωμα στη λήθη». Αυτό είναι το πρώτο ζήτημα της ανάλυσης που ακολουθεί και θα εξεταστεί βάσει του γράμματος και του σκοπού των εν λόγω διατάξεων.

103. Εάν καταλήξω στο συμπέρασμα ότι τα άρθρα 12, στοιχείο β', και 14, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 δεν διασφαλίζουν αυτά καθαυτά την ως άνω προστασία, θα εξετάσω στη συνέχεια αν η ερμηνεία αυτή είναι συμβατή με τον Χάρτη⁷⁷. Προς τον σκοπό αυτό, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το δικαίωμα στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά το άρθρο 8, το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής κατά το άρθρο 7, η ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης κατά το άρθρο 11 (αμφότερες σε σχέση με την ελευθερία της έκφρασης των εκδοτών ιστοσελίδων και της ελευθερίας των χρηστών του διαδικτύου να λαμβάνουν πληροφορίες), και η επιχειρηματική ελευθερία κατά το άρθρο 16. Ειδικότερα, τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων κατά τα άρθρα 7 και 8 θα πρέπει να εναρμονιστούν με τα προστατευόμενα από τα άρθρα 11 και 16 δικαιώματα όσων επιθυμούν τη διάδοση ή την πρόσβαση σε δεδομένα.

B – Ισοδυναμούν τα προβλεπόμενα από την οδηγία 95/46 δικαιώματα στη διόρθωση, στη διαγραφή, στο κλείδωμα και το δικαίωμα αντίταξης με δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων «στη λήθη»;

104. Τα δικαιώματα στη διόρθωση, στη διαγραφή και στο κλείδωμα δεδομένων κατά το άρθρο 12, στοιχείο β', της οδηγίας αφορούν δεδομένα των οποίων η επεξεργασία δεν είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της οδηγίας, ιδίως λόγω του ελλιπούς ή του ανακριβούς χαρακτήρα των δεδομένων (η υπογράμμιση δική μου).

105. Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αναγνωρίζει ότι οι πληροφορίες που εμφανίζονται στις επίμαχες ιστοσελίδες δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως ελλιπείς ή ανακριβείς. Ούτε βεβαίως υποστηρίζει ότι μπορούν να λάβουν αυτόν τον χαρακτηρισμό το ευρετήριο της Google ή τα περιεχόμενα της κρυφής μνήμης που περιλαμβάνουν τέτοια δεδομένα. Επομένως, το δικαίωμα στη διόρθωση, στη διαγραφή ή στο κλείδωμα κατά το άρθρο 12, στοιχείο β', της οδηγίας 95/46 θα μπορεί να ασκηθεί μόνον εφόσον δεν είναι συμβατή με την οδηγία 95/46 για άλλους λόγους η εκ μέρους της Google επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προερχόμενων από ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων.

106. Το άρθρο 14, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν υπέρ του υποκειμένου των δεδομένων το δικαίωμα να αντιτάσσεται ανά πάσα στιγμή, για επιτακτικούς και νόμιμους λόγους σχετικούς με την προσωπική του κατάσταση, στην επεξεργασία των δεδομένων που το αφορούν, εκτός αν στην εθνική νομοθεσία ορίζεται άλλως. Ο κανόνας αυτός ισχύει ειδικότερα στις περιπτώσεις του άρθρου 7, στοιχεία ε' και στ', της οδηγίας 95/46, ήτοι όταν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την ικανοποίηση του δημοσίου συμφέροντος ή για την επίτευξη εννόμου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος της επεξεργασίας ή τρίτος. Επιπλέον, κατά το άρθρο 14, στοιχείο α', «[σ]ε περίπτωση αιτιολογημένης αντίταξης, η επεξεργασία δεν μπορεί πλέον να αφορά τα δεδομένα αυτά».

⁷⁷ — Το Δικαστήριο συντάχθηκε με την ερμηνεία αυτή στην προπαρατεθείσα απόφαση *McB.*, σκέψεις 44 και 49.

107. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο μπορούν να χαρακτηριστούν ως υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 95/46 τους υποχρεώνει να προβαίνουν σε στάθμιση μεταξύ, αφενός, των συμφερόντων του υπευθύνου επεξεργασίας των δεδομένων και τυχόν τρίτων προς όφελος των οποίων πραγματοποιείται η επεξεργασία αυτή και, αφετέρου, των συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων. Όπως παρατήρησε το Δικαστήριο στην απόφαση ASNEF και FECEMD, κατά τη στάθμιση αυτή θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη αν τα επίμαχα δεδομένα είναι ήδη αναρτημένα σε ελεύθερα προσβάσιμη τοποθεσία⁷⁸.

108. Εντούτοις, όπως υποστηρίζουν σχεδόν όλοι όσοι υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις στην υπόθεση αυτή, φρονώ ότι η οδηγία 95/46 δεν θεσπίζει γενικό δικαίωμα στη λήθη υπό την έννοια ότι το υποκείμενο των δεδομένων δικαιούται να επιτύχει τον περιορισμό ή την παύση της διάδοσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία θεωρεί επιζήμια ή αντίθετα προς τα συμφέροντά του. Ως εφαρμοστέα κριτήρια στην περίπτωση που τα δεδομένα υπόκεινται σε επεξεργασία χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων πρέπει να θεωρούνται ο σκοπός που επιδιώκει η επεξεργασία και τα συμφέροντα που αυτή εξυπηρετεί σε σύγκριση με τα συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων και όχι οι προσωπικές προτιμήσεις του τελευταίου. Η προσωπική προτίμηση και μόνο δεν ισοδυναμεί με επιτακτικό και νόμιμο λόγο κατά την έννοια του άρθρου 14, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46.

109. Ακόμη και στην υποθετική περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι οι πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο υπέχουν ευθύνη ως υπεύθυνοι επεξεργασίας –πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει–, όσον αφορά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων, το υποκείμενο των δεδομένων και πάλι δεν θα είχε απόλυτο «δικαίωμα στη λήθη» που να μπορεί να ασκηθεί κατά των παρόχων της υπηρεσίας. Τουναντίον, ο πάροχος της υπηρεσίας θα έπρεπε να ενεργήσει ως εάν ήταν ο εκδότης της ιστοσελίδας προέλευσης για να ελέγξει αν η διάδοση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσω της σελίδας αυτής θα μπορούσε τη δεδομένη χρονική στιγμή να θεωρηθεί ως νόμιμη και θεμιτή κατά την έννοια της οδηγίας 95/46. Με άλλα λόγια, ο πάροχος της υπηρεσίας θα έπρεπε να ακυρώσει την ιδιότητά του ως ενδιάμεσος μεταξύ του χρήστη και του εκδότη ώστε να αναλάβει την ευθύνη για το περιεχόμενο της ιστοσελίδας προέλευσης και εν ανάγκη να λάβει μέτρα ως προς το περιεχόμενο, εμποδίζοντας ή περιορίζοντας την πρόσβαση σε αυτό.

110. Χάριν πληρότητας, υπενθυμίζεται ότι η πρόταση της Επιτροπής για ένα γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων κατοχυρώνει, στο άρθρο 17, το δικαίωμα στη λήθη. Εντούτοις, η πρόταση προφανώς συνάντησε σημαντικές αντιδράσεις, ο δε σκοπός της δεν είναι να αποτελέσει κωδικοποίηση του ισχύοντος δικαίου, αλλά ιδιαιτέρως καινοτόμο νομική ρύθμιση. Επομένως, η πρόταση αυτή προφανώς δεν θίγει την απάντηση που πρέπει να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα. Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει το γεγονός ότι, κατά το άρθρο 17, παράγραφος 2, της πρότασης, «[ε]άν ο υπεύθυνος επεξεργασίας [...] δημοσιοποίησε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, οφείλει να λάβει κάθε εύλογο μέτρο [...] σε σχέση με τα δεδομένα για τη δημοσίευση των οποίων αρμόδιος είναι ο υπεύθυνος επεξεργασίας για να ενημερώσει τρίτους οι οποίοι επεξεργάζονται τα εν λόγω δεδομένα ότι το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα ζητεί να διαγραφούν τυχόν σύνδεσμοι ή αντίγραφα ή αναπαραγωγές των συγκεκριμένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Η διάταξη αυτή φαίνεται να εκλαμβάνει τους παρόχους υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο περισσότερο ως τρίτους παρά ως υπευθύνους επεξεργασίας που ενεργούν με δική τους ευθύνη.

78 — Απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2011, C-468/10 και C-469/10, ASNEF και FECEMD (Συλλογή 2011, σ. I-12181, σκέψεις 44 και 45). Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι η δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε άλλο τόπο ανατρέπει το υπερέχον συμφέρον της προστασίας της εμπιστευτικότητας, βλ. απόφαση Aleksey Ovchinnikov κατά Ρωσίας της 16ης Δεκεμβρίου 2010, προσφυγή αριθ. 24061/04, § 49.

111. Επομένως, συνάγεται ότι τα άρθρα 12, στοιχείο β', και 14, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 δεν προβλέπουν δικαίωμα στη λήθη. Θα εξετάσω τώρα αν αυτή η ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων συνάδει με τον Χάρτη.

Γ – Τα κρίσιμα θεμελιώδη δικαιώματα

112. Το άρθρο 8 του Χάρτη διασφαλίζει σε όλους το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από τον νόμο. Κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στα συλλεγμένα δεδομένα που το αφορούν και να επιτυγχάνει τη διόρθωσή τους. Ο σεβασμός των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής.

113. Κατά την άποψή μου, το θεμελιώδες αυτό δικαίωμα, το οποίο αποτελεί επιβεβαίωση του σχετικού κεκτημένου τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και του Συμβουλίου της Ευρώπης, υπογραμμίζει τη σημασία της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αλλά δεν προσθέτει αφ' εαυτού ουσιαδώς νέα στοιχεία στην ερμηνεία της οδηγίας 95/46.

114. Κατά το άρθρο 7 του Χάρτη, κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του. Η διάταξη αυτή, κατ' ουσίαν πανομοιότυπη με το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), πρέπει να ληφθεί δεόντως υπόψη για την ερμηνεία των σχετικών διατάξεων της οδηγίας 95/46, η οποία απαιτεί από τα κράτη μέλη να προστατεύουν *ιδίως* το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή.

115. Υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ, το άρθρο 8 καλύπτει επίσης ζητήματα σχετικά με την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Για τον λόγο αυτό, και σε συμφωνία με το άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επί του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ πρέπει να ληφθεί υπόψη τόσο για την ερμηνεία του άρθρου 7 του Χάρτη όσο και για τη σύμφωνη με το άρθρο 8 του Χάρτη εφαρμογή της οδηγίας 95/46.

116. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε, με την απόφαση Niemietz, ότι οι επαγγελματικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες ατόμου μπορούν να εμπίπτουν στο πεδίο της ιδιωτικής ζωής την οποία προστατεύει το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Το δικαστήριο αυτό κατέληξε επίσης στο ίδιο συμπέρασμα με μεταγενέστερες αποφάσεις του⁷⁹.

117. Περαιτέρω, με την απόφαση Volker und Markus Schecke και Eifert⁸⁰, το Δικαστήριο έκρινε ότι «ο σεβασμός του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή ενόψει της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο οποίος αναγνωρίζεται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη, αφορά *κάθε πληροφορία* (η υπογράμμιση δική μου) σχετικά με φυσικό πρόσωπο η ταυτότητα του οποίου είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί [...] και [...] ότι οι περιορισμοί οι οποίοι μπορούν να επιβληθούν νομίμως στο δικαίωμα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αντιστοιχούν σε εκείνους που γίνονται δεκτοί κατά το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ».

118. Βάσει της απόφασης Volker und Markus Schecke και Eifert συμπεραίνω ότι η προστασία της ιδιωτικής ζωής κατά τον Χάρτη, όσον αφορά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καλύπτει όλες τις πληροφορίες που αφορούν ένα άτομο, ανεξαρτήτως του αν οι ενέργειες του ατόμου εντάσσονται αμιγώς στο πλαίσιο της ιδιωτικής του σφαίρας ή στο πλαίσιο οικονομικής

79 — ΕΔΔΑ, απόφαση Niemietz κατά Γερμανίας της 16ης Δεκεμβρίου 1992, προσφυγή αριθ. 13710/88, σειρά Α αριθ. 251 Β, § 29· Amann κατά Ελβετίας, προσφυγή αριθ. 27798/95, *Recueil des arrêts et des décisions* 2000-II, § 65, και απόφαση Rotaru κατά Ρουμανίας, προσφυγή αριθ. 28341/95, *Recueil des arrêts et des décisions* 2000-V, § 43.

80 — Σκέψη 52 της απόφασης.

δραστηριότητας ή, για παράδειγμα, πολιτικής δραστηριότητας. Δεδομένου του εύρους των κατά το δίκαιο της Ένωσης εννοιών «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» και «επεξεργασία» τέτοιων δεδομένων, από την προαναφερθείσα νομολογία προκύπτει προφανώς ότι οποιαδήποτε πράξη επικοινωνίας διενεργείται με αυτοματοποιημένα μέσα, όπως με τηλεπικοινωνιακά μέσα, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή μέσα κοινωνικής δικτύωσης και αφορά ορισμένο φυσικό πρόσωπο, αποτελεί αυτή καθαυτή εν δυνάμει επέμβαση στο θεμελιώδες αυτό δικαίωμα, οπότε πρέπει να έχει δικαιολογητικό έρεισμα⁸¹.

119. Στο σημείο 75 διαπίστωσα ότι ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που εμφανίζονται σε ιστοσελίδες προέλευσης τρίτων. Επομένως, όπως προκύπτει από την απόφαση Volker und Markus Schecke και Eifert του Δικαστηρίου, ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού της δραστηριότητάς του από την οδηγία 95/46, υφίσταται όντως επέμβαση στο κατ' άρθρο 7 του Χάρτη δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή των θιγόμενων υποκειμένων των δεδομένων. Τόσο κατά την ΕΣΔΑ όσο και κατά τον Χάρτη οποιαδήποτε επέμβαση στα προστατευόμενα δικαιώματα πρέπει να βασίζεται στον νόμο και να είναι αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία. Στην υπό κρίση υπόθεση δεν τίθεται ζήτημα επέμβασης δημοσίων αρχών που να χρήζει δικαιολόγησης, τίθεται όμως ζήτημα ως προς τον βαθμό στον οποίο μπορεί να γίνεται ανεκτή η επέμβαση από ιδιώτες. Τα σχετικά όρια έχουν καθοριστεί με την οδηγία 95/46, οπότε στηρίζονται στον νόμο, όπως απαιτεί η ΕΣΔΑ και ο Χάρτης. Ως εκ τούτου, κατά την ερμηνεία της οδηγίας 95/46, αυτό που πράγματι διακυβεύεται είναι η ερμηνεία των ορίων που τίθενται στην επεξεργασία δεδομένων από ιδιώτες υπό το πρίσμα του Χάρτη. Από τα ανωτέρω προκύπτει το ερώτημα κατά πόσον υφίσταται θετική υποχρέωση της Ένωσης και των κρατών μελών να διασφαλίζουν έναντι των ιδιωτών παρόχων υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, τον σεβασμό του δικαιώματος στη λήθη⁸². Το ερώτημα αυτό εγείρει με τη σειρά του ζητήματα σχετικά με τη δικαιολόγηση της επέμβασης στο άρθρο 7 και 8 του Χάρτη και με τις σχέσεις μεταξύ των αντιτιθέμενων δικαιωμάτων στην ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης, αφενός, και στην επιχειρηματική ελευθερία, αφετέρου.

Δ – Η ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης και η επιχειρηματική ελευθερία.

120. Η υπό κρίση υπόθεση αφορά, από πολλές απόψεις, την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης που είναι κατοχυρωμένη στο άρθρο 11 του Χάρτη, το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ. Το άρθρο 11, παράγραφος 1, του Χάρτη ορίζει ότι «[κ]άθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων»⁸³.

121. Το δικαίωμα των χρηστών του διαδικτύου να αναζητούν και να λαμβάνουν πληροφορίες που είναι προσβάσιμες στο διαδίκτυο προστατεύεται από το άρθρο 11 του Χάρτη⁸⁴. Η προστασία αυτή αφορά τόσο τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στις ιστοσελίδες προέλευσης όσο και τις πληροφορίες που παρέχονται μέσω μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο. Όπως επισήμανα, το διαδίκτυο έφερε επαναστατικές αλλαγές στην πρόσβαση και στη διάδοση πάσης φύσεως

81 — Αντιστρόφως, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν έδωσε θετικό ορισμό της έννοιας «ιδιωτική ζωή». Κατά το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η έννοια της ιδιωτικής ζωής είναι ευρεία και δεν μπορεί να καθοριστεί με εξαντλητικό τρόπο (βλ. απόφαση Costello-Roberts κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 25ης Μαρτίου 1993, προσφυγή αριθ. 13134/87, σειρά Α αριθ. 247-C, § 36).

82 — Όσον αφορά τις θετικές υποχρεώσεις του κράτους να προβαίνει σε ενέργειες για την προστασία της ιδιωτικής ζωής, όταν η προσβολή της οφείλεται σε ενέργειες ιδιωτών, και την ανάγκη στάθμισης των υποχρεώσεων αυτών με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης των τελευταίων, βλ. π.χ. απόφαση Von Hannover κατά Γερμανίας, προσφυγή αριθ. 59320/00, *Recueil des arrêts et des décisions* 2004-VI και απόφαση Agyeyev κατά Ρωσίας της 18ης Απριλίου 2013, προσφυγή αριθ. 7075/10.

83 — Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση Handyside κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 7ης Δεκεμβρίου 1976, σειρά Α αριθ. 24, § 49· απόφαση Müller κ.λπ. κατά Ελβετίας της 24ης Μαΐου 1988, σειρά Α αριθ. 133, § 33· απόφαση Vogt κατά Γερμανίας της 26ης Σεπτεμβρίου 1995, σειρά Α αριθ. 323, § 52· και απόφαση Guja κατά Μολδαβίας, προσφυγή αριθ. 14277/04, *Recueil des arrêts et des décisions* 2008, § 69. Βλ. επίσης απόφαση της 6ης Μαρτίου 2001, C-274/99 P, Connolly κατά Επιτροπής (Συλλογή 2001, σ. I-1611, σκέψη 39), και σημείο 38 των προτάσεων της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην προπαρατεθείσα απόφαση Satakunnan Markkinapörssi και Satamedia.

84 — Βλ. απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2012, C-360/10, SABAM κατά Netlog (σκέψη 48).

πληροφοριών και κατέστησε δυνατές νέες μορφές επικοινωνίας και κοινωνικής διάδρασης μεταξύ των ατόμων. Κατά την άποψή μου, το θεμελιώδες δικαίωμα στην πληροφόρηση χρήζει ιδιαίτερης προστασίας στο δίκαιο της Ένωσης, ιδίως ενόψει της εντεινόμενης τάσης των αυταρχικών καθεστώτων σε άλλα μέρη του κόσμου να περιορίζουν την πρόσβαση στο διαδίκτυο ή να λογοκρίνουν το περιεχόμενο που είναι προσβάσιμο μέσω αυτού⁸⁵.

122. Οι εκδότες ιστοσελίδων επίσης χαίρουν προστασίας κατά το άρθρο 11 του Χάρτη. Η ανάρτηση και κυκλοφορία περιεχομένου στο διαδίκτυο αποτελεί άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης⁸⁶, ακόμη και αν ο εκδότης έχει δημιουργήσει σύνδεσμο μεταξύ της σελίδας του και άλλων σελίδων και δεν έχει περιορίσει τη λειτουργία της ευρετηρίασης και της αποθήκευσης που διαθέτουν οι μηχανές αναζήτησης, εκδηλώνοντας με τον τρόπο αυτό την πρόθεσή του για ευρεία διάδοση του περιεχομένου. Η δημοσίευση στο διαδίκτυο είναι ένα μέσο που επιτρέπει στα άτομα να μετέχουν σε διαλόγους και να διαδίδουν το δικό τους περιεχόμενο ή περιεχόμενο που έχει αναρτηθεί από άλλους στο διαδίκτυο⁸⁷.

123. Ειδικότερα, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν δημοσιευτεί στο αρχείο των εκδόσεων εφημερίδας. Στην απόφαση Times Newspapers Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθ. 1 και 2), το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου παρατήρησε ότι τα αρχεία του διαδικτύου συμβάλλουν ουσιαστικά στη διατήρηση και στη διάθεση των ειδήσεων και των πληροφοριών· «τα αρχεία αυτά αποτελούν σημαντική πηγή για την εκπαίδευση και για την ιστορική έρευνα, ιδίως επειδή είναι εύκολα προσβάσιμα στο κοινό και κατά κανόνα δωρεάν. [...] Εντούτοις, το περιθώριο εκτίμησης που διαθέτουν τα κράτη κατά τη στάθμιση αντιτιθέμενων δικαιωμάτων ενδέχεται να είναι μεγαλύτερο όταν πρόκειται για αρχεία ειδήσεων παρελθόντων γεγονότων, παρά όταν πρόκειται για ειδήσεις της τρέχουσας επικαιρότητας. Ειδικότερα, το καθήκον του τύπου να ενεργεί σύμφωνα με τις αρχές της υπεύθυνης δημοσιογραφίας διασφαλίζοντας την *ακρίβεια* [η υπογράμμιση δική μου] των δημοσιευόμενων πληροφοριών ιστορικού, και όχι εφήμερου, περιεχομένου ενδέχεται να είναι αυστηρότερο όταν η δημοσίευση του περιεχομένου δεν είναι επείγουσα»⁸⁸.

124. Οι εμπορικοί πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο παρέχουν τα εργαλεία εντοπισμού πληροφοριών στο πλαίσιο δραστηριότητας η οποία αποσκοπεί στην απόκτηση εισοδήματος από διαφήμιση βάσει λέξεων-κλειδίων. Πρόκειται δηλαδή για επιχειρηματική δραστηριότητα που μπορεί, κατά το άρθρο 16 του Χάρτη, να ασκείται ελεύθερα σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και το εθνικό δίκαιο⁸⁹.

125. Περαιτέρω, υπενθυμίζεται ότι κανένα από τα επίμαχα στην υπό κρίση υπόθεση θεμελιώδη δικαιώματα δεν είναι απόλυτο. Ο περιορισμός των δικαιωμάτων αυτός είναι δυνατός εφόσον υπάρχει βάσιμος δικαιολογητικός λόγος σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη⁹⁰.

85 — Βλ. Ηνωμένα Έθνη, Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Έκθεση του ειδικού εισηγητή Frank La Rue για την προαγωγή και την προστασία του δικαιώματος της γνώμης και της έκφρασης (έγγραφο A/HRC/17/27), της 16ης Μαΐου 2011.

86 — Προπαρατεθείσα απόφαση Satakunnan Markkinarörsi και Satamedia, σκέψη 60.

87 — Υπενθυμίζεται ότι η σχετική με τη δημοσιογραφία παρέκκλιση του άρθρου 9 της οδηγίας 95/46 ισχύει «όχι μόνον για τις επιχειρήσεις μαζικής ενημερώσεως, αλλά και για κάθε άτομο που ασκεί δημοσιογραφική δραστηριότητα», βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Satakunnan Markkinarörsi και Satamedia, σκέψη 58.

88 — ΕΔΔΑ, προπαρατεθείσα απόφαση Times Newspapers Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου (αριθ. 1 και 2), § 45.

89 — Βλ. απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2011, C-70/10, Scarlet Extended (Συλλογή 2011, σ. I-11959, σκέψη 46), και προπαρατεθείσα απόφαση SABAM κατά Netlog, σκέψη 44.

90 — Βλ. επίσης απόφαση της 18ης Μαρτίου 2010, C-317/08 έως C-320/08, Alassini κ.λπ. (Συλλογή 2010, σ. I-2213, σκέψη 63), όπου έγινε δεκτό ότι «κατά πάγια νομολογία, τα θεμελιώδη δικαιώματα, δεν αποτελούν απόλυτα προνόμια, αλλά μπορούν να περιέχουν περιορισμούς, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί ανταποκρίνονται πράγματι σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που επιδιώκει το επίμαχο μέτρο και δεν αποτελούν, ενόψει του επιδιωκόμενου σκοπού, υπέρμετρη και επαχθή επέμβαση που θα προσέβαλε την ίδια την ουσία των ούτως διασφαλιζόμενων δικαιωμάτων (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 15ης Ιουνίου 2006, C-28/05, Dokter κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-5431, σκέψη 75 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και ΕΔΔΑ, απόφαση Fogarty κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 21ης Νοεμβρίου 2001, αρ. 37112/97, *Recueil des arrêts et décisions* 2001-XI, § 33)».

Ε – Μπορεί από το άρθρο 7 του Χάρτη να συναχθεί δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων «στη λήθη»;

126. Τέλος, είναι απαραίτητο να εξεταστεί κατά πόσον η ερμηνεία των άρθρων 12, στοιχείο β', και 14, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 υπό το φως του Χάρτη, και πιο συγκεκριμένα του άρθρου 7, μπορεί να συνεπάγεται την αναγνώριση «δικαιώματος στη λήθη» υπό την έννοια που προσδίδει στον όρο αυτό το εθνικό δικαστήριο. Εκ πρώτης όψεως, μια τέτοια διαπίστωση δεν είναι αντίθετη προς το άρθρο 51, παράγραφος 2, του Χάρτη, υπό τον όρο πάντως ότι αποτελεί διευκρίνιση του περιεχομένου του δικαιώματος πρόσβασης και του δικαιώματος αντίταξης που έχει αναγνωρίσει η οδηγία 95/46 υπέρ του υποκειμένου των δεδομένων και όχι θέσπιση νέων δικαιωμάτων ή διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

127. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε στην υπόθεση *Aleksey Onchinnikov*⁹¹ ότι, «υπό ορισμένες περιστάσεις, μπορεί να δικαιολογείται ο περιορισμός της αναπαραγωγής πληροφοριών που έχουν ήδη καταστεί ελεύθερα προσβάσιμες στο κοινό, προκειμένου για παράδειγμα να αποτραπεί η περαιτέρω διάδοση λεπτομερειών της ιδιωτικής ζωής ατόμου οι οποίες δεν εντάσσονται στο πλαίσιο οποιουδήποτε πολιτικού ή δημόσιου για ζήτημα γενικής σημασίας». Επομένως, είναι καταρχήν δυνατή η επίκληση του θεμελιώδους δικαιώματος στην προστασία της ιδιωτικής ζωής ακόμη και αν η σχετική πληροφορία έχει ήδη καταστεί ελεύθερα προσβάσιμη στο κοινό.

128. Εντούτοις, το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων στην προστασία της ιδιωτικής ζωής του πρέπει να σταθμίζεται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, μεταξύ άλλων, με την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης.

129. Η ελευθερία πληροφόρησης του εκδότη εφημερίδας προστατεύει το δικαίωμά του να αναδημοσιεύει σε ψηφιακή μορφή την έντυπη έκδοση της εφημερίδας του στο διαδίκτυο. Κατά την άποψή μου, οι αρχές, περιλαμβανομένων και των αρχών προστασίας δεδομένων, δεν μπορούν να λογοκρίνουν την αναδημοσίευση αυτή. Όπως προκύπτει από την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου *Times Newspapers Ltd κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (αριθ. 1 και 2)⁹², η ευθύνη του εκδότη σχετικά με την ακρίβεια των δημοσιεύσεων παρελθόντων γεγονότων μπορεί να είναι μεγαλύτερη απ' ό, τι στην περίπτωση της δημοσίευσης ειδήσεων της τρέχουσας επικαιρότητας και ενδέχεται να απαιτεί τη λήψη των κατάλληλων μέτρων που να συμπληρώνουν το επίμαχο περιεχόμενο. Ωστόσο, τυχόν υποχρέωση του εκδότη να αναδημοσιεύει σε ψηφιακή μορφή κείμενο της εφημερίδας με περιεχόμενο διαφορετικό από αυτό της έντυπης έκδοσης δεν θα μπορούσε, κατά την άποψή μου, να βρει δικαιολογητικό έρεισμα. Κάτι τέτοιο θα ισοδυναμούσε με παραποίηση της ιστορίας.

130. Το σχετικό με την προστασία δεδομένων ζήτημα που εγείρει η υπό κρίση υπόθεση ανακύπτει μόνον στην περίπτωση που ο χρήστης του διαδικτύου πληκτρολογεί στη μηχανή αναζήτησης το όνομα και τα επώνυμα του υποκειμένου των δεδομένων και βλέπει, στη συνέχεια, στην οθόνη του σύνδεσμο προς την ιστοσελίδα της εφημερίδας ο οποίος περιέχει τις επίμαχες ανακοινώσεις. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο χρήστης του διαδικτύου ασκεί ενεργά το δικαίωμά του στη λήψη πληροφοριών σχετικών με το υποκείμενο των δεδομένων από ελεύθερα προσβάσιμες πηγές για λόγους που μόνον ο ίδιος γνωρίζει⁹³.

91 — Σκέψη 50 της απόφασης.

92 — Προπαρατεθείσα.

93 — Όσον αφορά το δικαίωμα λήψης πληροφοριών, βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση *Observer και Guardian κατά Ηνωμένου Βασιλείου* της 26ης Νοεμβρίου 1991, σειρά Α αριθ. 216, § 60, και απόφαση *Timput Info-Magazin και Anghel κατά Μολδαβίας* της 27ης Νοεμβρίου 2007, προσφυγή αριθ. 42864/05, § 34.

131. Στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας, το δικαίωμα στην αναζήτηση δημοσιευμένων στο διαδίκτυο πληροφοριών με τη χρήση μηχανών αναζήτησης είναι ένας από τους σπουδαιότερους τρόπους για την άσκηση του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος. Το εν λόγω δικαίωμα καλύπτει αναμφισβήτητα το δικαίωμα στην αναζήτηση πληροφοριών που αφορούν άλλα άτομα, δηλαδή πληροφοριών που προστατεύονται καταρχήν βάσει του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, όπως αναρτημένων στο διαδίκτυο πληροφοριών που αφορούν τις δραστηριότητες ενός ατόμου ως επαγγελματία ή ως πολιτικού. Το δικαίωμα πληροφόρησης του χρήστη του διαδικτύου θα διακυβευόταν αν από την αναζήτηση πληροφοριών που αφορούν τρίτο άτομο δεν προέκυπταν αποτελέσματα αναζήτησης που να παρέχουν πιστή απεικόνιση της ιστοσελίδας και όχι λογοκριμένη εκδοχή της⁹⁴.

132. Ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο, παρέχοντας εργαλεία εντοπισμού πληροφοριών στο διαδίκτυο υπό τη μορφή μηχανής αναζήτησης, ασκεί νομίμως τόσο την επιχειρηματική του ελευθερία όσο και την ελευθερία έκφρασής του.

133. Ο ιδιαίτερος περίπλοκος και δυσχερής συνδυασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην υπό κρίση υπόθεση αποκλείει το ενδεχόμενο να μπορεί να δικαιολογηθεί η ενίσχυση της έννομης θέσης των υποκειμένων των δεδομένων κατά την οδηγία 95/46 και η θωράκισή της με την αναγνώριση του δικαιώματος στη λήθη. Για να συμβεί κάτι τέτοιο, θα έπρεπε να θυσιαστούν δικαιώματα κεφαλαιώδους σημασίας, όπως η ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης. Επιπλέον, θα πρότεινα στο Δικαστήριο να μη δεχθεί ότι η σύγκρουση αυτή θα μπορούσε σε συγκριμένες καταστάσεις να αίρεται με ικανοποιητικό τρόπο βάσει εξέτασης κατά περίπτωση και η τελική απόφαση να καταλείπεται στον πάροχο της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο. Μια τέτοια διαδικασία ειδοποίησης και άμεσης απόσυρσης, εφόσον επιβληθεί από το Δικαστήριο, ενδέχεται είτε να οδηγήσει σε αυτόματη απόσυρση των συνδέσμων προς κάθε περιεχόμενο που έχει αποτελέσει αντικείμενο αντίταξης είτε σε μη διαχειρίσιμο αριθμό αιτημάτων προς τους δημοφιλέστερους και σημαντικότερους παρόχους υπηρεσιών μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο⁹⁵. Στο πλαίσιο αυτό, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι οι διαδικασίες «ειδοποίησης και άμεσης απόσυρσης» για τις οποίες κάνει λόγο η οδηγία 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο αφορούν παράνομο περιεχόμενο, ενώ η υπό κρίση υπόθεση αφορά αίτημα διαγραφής θεμιτής και νόμιμης πληροφορίας που έχει καταστεί ελεύθερα προσβάσιμη στο κοινό.

134. Ειδικότερα, οι πάροχοι υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν θα έπρεπε να βαρύνονται με τέτοια υποχρέωση. Η υποχρέωση αυτή θα αποτελούσε επέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης του εκδότη της ιστοσελίδας, ο οποίος πρέπει να χαιρεί επαρκούς έννομης προστασίας σε αυτές τις περιπτώσεις, και οποιαδήποτε μη νομοθετικά ρυθμιζόμενη «διαδικασία ειδοποίησης και άμεσης απόσυρσης» θα πρέπει να συνιστά ζήτημα ιδιωτικής φύσης μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του παρόχου της υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης⁹⁶. Επιπλέον, η υποχρέωση αυτή θα ισοδυναμούσε με λογοκρισία εκ μέρους ιδιώτη του περιεχομένου που δημοσίευσε ο εκδότης στο διαδίκτυο⁹⁷. Εντελώς διαφορετικό είναι το ζήτημα των θετικών υποχρεώσεων του κράτους να παρέχει αποτελεσματικά μέσα έννομης προστασίας κατά του εκδότη ο οποίος έχει προσβάλει το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, ζήτημα το οποίο, στο πλαίσιο του διαδικτύου, αφορά τον εκδότη της ιστοσελίδας.

135. Όπως έχει παρατηρήσει η ομάδα εργασίας του άρθρου 29, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο η δευτερογενής ευθύνη των παρόχων υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης κατά το εθνικό δίκαιο να συνεπάγεται υποχρεώσεις όπως το κλείδωμα της πρόσβασης σε ιστοτόπους τρίτων με παράνομα περιεχόμενα, όπως ιστοσελίδες που προσβάλλουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή περιλαμβάνουν δυσφημιστικό περιεχόμενο ή ποινικά κολάσιμες πληροφορίες⁹⁸.

94 — Ο Thomas Bowdler (1754-1825) δημοσίευσε μια αποστειρωμένη έκδοση των έργων του William Shakespeare ώστε να είναι σύμφωνη με τα ήθη των γυναικών και των παιδιών του 19ου αιώνα σε σχέση με το πρωτότυπο.

95 — Προπαρατεθείσα απόφαση SABAM κατά Netlog, σκέψεις 45 έως 47.

96 — Βλ. το σημείο 155 των προτάσεών μου στην προπαρατεθείσα απόφαση L'Oréal κ.λπ.

97 — Προπαρατεθείσα απόφαση SABAM κατά Netlog, σκέψεις 48 και 50.

98 — Ομάδα εργασίας του άρθρου 29, γνώμη 1/2008, σ. 14 και 15.

136. Αντιστρόφως, έναντι των εν λόγω παρόχων δεν μπορεί να αντιταχθεί γενικό δικαίωμα στη λήθη βάσει της οδηγίας 95/46, ακόμη και αν αυτή ερμηνευθεί σε αρμονία με τον Χάρτη.

137. Για τους λόγους αυτούς, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα την απάντηση ότι τα δικαιώματα στη διαγραφή και στο κλείδωμα των δεδομένων κατά το άρθρο 12, στοιχείο β', και το δικαίωμα αντίταξης κατά το άρθρο 14, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 δεν καλύπτουν το δικαίωμα στη λήθη, όπως αυτό περιγράφεται στην αίτηση προδικαστικής απόφασης.

VIII – Πρόταση

138. Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμήσεων, φρονώ ότι το Δικαστήριο πρέπει να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα της Audiencia Nacional ως εξής:

1. Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεωρείται ότι πραγματοποιείται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της «εγκατάστασης» του υπευθύνου επεξεργασίας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, όταν η επιχείρηση που παρέχει τη μηχανή αναζήτησης ιδρύει στο κράτος μέλος αυτό, με σκοπό την εμπορική προώθηση και την πώληση διαφημιστικού χώρου στη μηχανή αναζήτησης, γραφείο ή θυγατρική επιχείρηση που κατευθύνει τη δραστηριότητά του/της στον πληθυσμό του εν λόγω κράτους.
2. Ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο του οποίου η μηχανή αναζήτησης εντοπίζει πληροφορίες που έχουν δημοσιευτεί ή περιληφθεί από τρίτους στο διαδίκτυο προβαίνει στην αυτόματη ευρετηρίασή τους και στην προσωρινή αποθήκευσή τους και, τελικώς, τις καθιστά προσβάσιμες στους χρήστες του διαδικτύου κατά μια ορισμένη σειρά προτίμησης, και «επεξεργάζεται» δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο β', της οδηγίας 95/46, εφόσον οι πληροφορίες αυτές περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Εντούτοις, ο πάροχος υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «υπεύθυνος της επεξεργασίας» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 95/46, εξαιρουμένων των όσων περιέχονται στο ευρετήριο της μηχανής αναζήτησης που διαχειρίζεται, υπό τον όρο ότι ο πάροχος της υπηρεσίας δεν έχει προβεί στην ευρετηρίαση ή στην αποθήκευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αγνοώντας τις οδηγίες ή τα αιτήματα που του έχει απευθύνει ο εκδότης της ιστοσελίδας.

3. Τα δικαιώματα στη διαγραφή και στο κλείδωμα των δεδομένων κατά το άρθρο 12, στοιχείο β', και το δικαίωμα αντίταξης κατά το άρθρο 14, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 δεν παρέχουν στο υποκείμενο των δεδομένων το δικαίωμα να απευθύνεται στον πάροχο υπηρεσίας μηχανής αναζήτησης προκειμένου να αποτρέψει την ευρετηρίαση πληροφοριών που έχουν δημοσιευτεί νομίμως σε ιστοσελίδες τρίτων και το αφορούν ατομικά, επικαλούμενο την επιθυμία του να μη δημοσιοποιηθούν οι πληροφορίες αυτές στους χρήστες του διαδικτύου, όταν εκτιμά ότι ενδέχεται να του προκαλέσουν ζημία ή όταν επιθυμεί να λησμονηθούν οι εν λόγω πληροφορίες.